

Bor.

122

sf

Bor. 122 ss

Lucas

8001.122⁵¹
DE

B E L L I S

S U A N T O P O L C I

D U C I S P O M E R A N O R U M

A D V E R S U S

O R D I N E M G E S T I S T E U T O N I C U M

L I B E R

S C R I P S I T

C H R I S T I A N . T H E O D . L U D O V . L U C A S

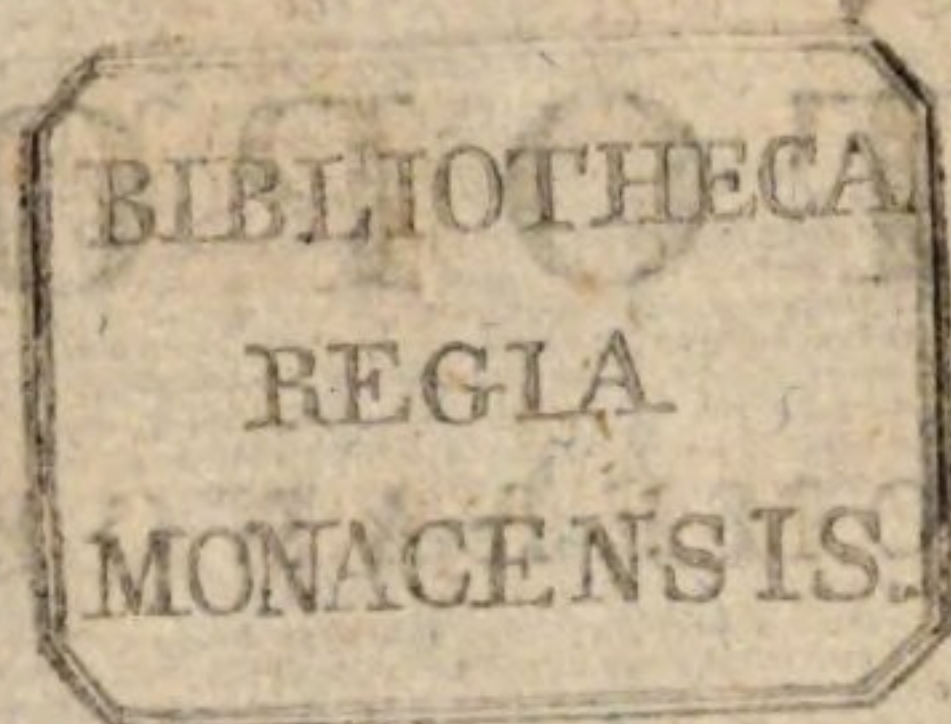
P H I L O S . D O C T . A R T T . L I B B . M A G .

P E T R I C O V I E N S I S .

R E G I O M O N T I

A P U D F R A T R E S B O R N T R A E G E R .

1 8 2 5 .

Αὐτόματον οὐδὲν ἄλλ' ἀπὸ πείρης πάντα ἀνθρώποισι
φιλέει γενέσθαι.

L. B. S.

Rerum Prussicarum partem minime negligendam, non ab omni tamen revocatam difficultate, cum mihi elegerim ad edendum amoris in nostram terram et studia historica specimen, usus sum ad bella, quae Suantopolcus gessit cum Equitibus Teutonicis, referenda atque in certum ordinem redigenda, libris potissimum iis et membranis, quarum uberrimam copiam tabularium suppeditabat Regiomontanum, praefectorum benivolentia et humanitate mihi apertum. Olivensia etiam diplomata adhibita sunt et Pelplinenses libri, quos fontes, maximam partem nunc primum cognitos, gaudeo me reperisse, cum a nobilissimo Regiminum Prussiae Occidentalis summo praeside Domino de Schoen praefectus essem perspiciendis, examinandis Monasteriorum Prussiae Occidentalis bibliothecis et Archivis. Sed quos duces in componendo libello secutus sim, hic et in notis commemorasse sufficiet, scriptorum enim et tempus et scribendi ratio satis noscuntur a doctioribus rerum nostrarum amicis, criticae autem artis momenta singula, quibus narrationem probare, quaestionem moderari

necesse videbatur, in commentatione ipsa colligere curavi.

Praeparatis, quae ad cognoscenda libri argumenta facere possint, restat ut a lectoribus benigne illum excipiant, magnopere expetam. Quanquam enim iam secundum publice periclitatus sum in examinandis et enarrandis Prussiae historiis, non eadem tamen qua tunc mente opusculum aggressus sum. Quod enim tum temporis rerum cognoscendarum studium horis subsecivis colere apud animum constitui, laborum dulce lenimen, illud nunc unice diligendum, servandum et semper, Deo iuvante, accuratius et pro rei magnitudine et excellentia severius sanctius colendum mihi proposui. Quod an felix faustumque futurum sit neque satis scio, neque si sciverim, affirmare ausim: id tamen compertum habeo, sublimem illam scientiam in superandis vitae incommodis haud absimilem esse ingenuae Orphei arti, poëtarum et sculptorum operibus celebratae, qui vates, dum fidibus resonaret, submissa cognovit et amica, quae minari perniciem videbantur.

Scribebam Regiomonti d. 16 Iun. 1821.

CAPUT PRIMUM.

Rationum, quae inter Pomeranos, Pruthenos, Polonos et Ordinem Teutonicum saeculi decimi tertii principio intercedebant, describendarum primae lineae ducuntur.

1. Littoris Baltici regionem, qua Vistula mari miscetur, septingentis abhinc annis Pomeranorum tenebat populus, ducum indigenarum et nobilium consilio obtemperans, navalibus expeditionibus, bellis contra Polonos gestis¹⁾ exercitatus, ceterum hospitibus mitis, accolis Pruthenis socius²⁾, sacram a maioribus tradita pie servans. Illorum enim auxiliis saepius gavisi sunt in summo rerum discrimine, deos autem patrios belli domique cum secundae tum adversae fortunae auctores reverebantur. Quae rudis et simplicissima vivendi ratio, ducentibus quidem ad maiosa fatis, extraneis moribus et sponte receptis et vi obtrusis mox omnino turbata est, cum neque Slavis neque Pruthenis, expeditis paullatim difficultatibus, liceret ad altiorem humanitatis gradum ascendere, servatis linguae, originis et reipublicae pristinae vestigiis atque coalescentibus magis in dies patriis institutis cum iis, quae civium sapientia aut cultioris gentis exemplum docuisset. Iam enim urbis perpetuae imperium rursus orbem terrarum moderabatur, non vi modo et virtute Romana, sed armis simul et cultu divino, altissimis animi humani et cogitationibus et sensibus, superstitionis quidem caligine circumfusus, sed

vigentibus tamen, conditum, conservatum, auctum. Unde factum est ut Slavia, Pomeraniae confinis, origine et principum genere coniunctissima, ab Ottone, Bambergensi episcopo, cultioris vitae semina, diu contenta, acciperet, ut ipsius Pomeraniae dux Subislaus, Diethardo auctore, Christianae doctrinae se addiceret, quam saepissime detrectaverant et principes et populus. Rupto igitur societatis vinculo Prutheni finibus arma inferre, praedas agere, incendiis terram vastare. Iam enim a Pomeranis id parabatur, ut gens quoque confinis Pruthenorum, relictis patriis diis sacerdotum potestati se subderet perosorum, iam Oliva fratrum Cisterciensis ordinis sedes condita erat, iamiam fratres S. Iohannis hospitalis Hierosolymitani, Grimislai ducis liberalitate gavisi³⁾, Starogardiam, Lubesow, Schoeneck acceperant, condiderant, et in his partibus haud dubie munere, quod in terra sancta susceperant, fungentes, nominis Christiani inimicos armis aggrediebantur⁴⁾. Duces quoque Pomeraniae, qui collatis in sacerdotes agris et iuribus excelluerunt⁵⁾, strenuos viros se gessisse in augendo Christianorum numero apud suos et mox apud exteros, qui credet, ex illius iudicaverit saeculi moribus et animi humani natura, quae avide complectitur novissima quaeque (praesertim cum ad maiora molienda excitent) et propria veri rectique notione alios etiam studet imbuere. Neque hic omnibus destituti sumus historiarum documentis. Christianus enim, quem grata posteritas beati nomine ornavit, Olivensis familiae socius, Philippus et alii Cisterciensis ordinis fratres, ut Pruthenos Christianis adiungerent, magnopere curaverunt, ita ut mox Romam se conferentes, prosperum laboris successum laudaverint coram Innocentio Papa tertio⁶⁾, qui, monitis Poloniae et Po-

meraniae ducibus, ne Pruthenos fidei addictos, servitute premerent⁷⁾, mox Christianum Episcopum salutavit Prussiae⁸⁾. Annorum autem cursu eo perventum est, ut, parum procedente sacerdotum negotio, turbatis saepius, qui novae religionis praecepta amplecterentur, Pruthenis, concessum fuerit episcopo, milites cruce signatos in expeditionem sanctam educere⁹⁾. Quin etiam ecclesias in Prussia condendi, episcopos instituendi consilium ab Honorio Papa tertio captum, negotium Episcopo Christiano creditum¹⁰⁾. Pomeranos quoque Prussiae finibus bellum intulisse, ex eiusdem Honorii litteris elucet, quibus de Pruthenis curam gerit admodum laudandam¹¹⁾. Quorum militum atque aliorum, Silesiorum praesertim et Polonorum laboribus terra Culmensis, diu iam Christianorum sedes¹²⁾, a Pruthenis recuperata et magna ex parte Christiano Episcopo dono data. Sequenti iam anno (1223) ipsos Pomeranorum duces, Suantopolcum¹³⁾ dico et fratrem Vartislaum, contra Pruthenos pugnasse, certis diplomatum testimoniis nisi, possumus affirmare¹⁴⁾.

2. Mentione iam facta Suantopolci haud absonum erit, eiusdem de origine et indole nonnulla commemorare, paucissima quidem, cum nostra non intersit, revolutis Polonorum annalibus (scriptorum indigenam aequalem desiderat Pomerania, frustra tribus fere abhinc seculis quaesito Christiani Episcopi libro “de filiis Belial,” nostrates autem non versantur nisi in bellis Pomeranorum describendis) et collatis diplomatibus commenta de Pomerania diu iam in Polonorum potestatem redacta et Suantopolco seditionem movente hic refellere¹⁵⁾. Iis sufficiat animum advertere, quibus duci possimus et moveri in diiudicandis, quae cum Ordine Teuto-

nico gessit Suantopolcus bellis, non temporum magis iniuria, quam scriptorum ira et studio difficilioribus perspectu. Negotium autem, quamquam arctioribus iam finibus circumscriptum, summa tamen difficultate laborat. Id enim proprium aetati, in qua considerata nunc versamur, ut, neque imaginum rerum tum gestarum copia redundet, quae in scriptis, fusius et uberius historias tractantibus, lectoris animo subiiciantur, neque erudiendi, cogitandi, agendi, vivendi ratio ex culturae monumentis satis eluceat, cum in antiquitate veneranda et in nostris temporibus promptum utrumque ad penetralia, ut ita dicam, vitae intimae contemplantem ducant atque in illa mentis divinae sede recreent, recreatum ad altiora consequenda iterum atque iterum cohortentur. Quae cum ita sint, primum necesse est, ut aevi monumenta — rarissima et quae non respiciunt, nisi Pontificum summorum in rebus minutissimis saepe admirandam solertiam, principum in sacerdotes et deditos liberalitatem foederis icti momoriam, pacis compositae, finium regundorum, emptionis venditionis et eorum, quae civium vita exigit, negotiorum, castrorum expugnationum, cladum, praedationum, litium tandem iudicatarum narrationem exilem et turbatam — accuratius colligantur, perscrutentur, coniungantur. Tum autem negotium satis arduum incipit, omnia diiudicandi et enarrandi ex causarum continuatione, ex hominum tum viventium indole, minus cognita quam coniecturis adsequenda, ex consiliorum perpetuitate, quam in rebus publicis et collegiis diu viguisse observamus, ex institutis tum aut conditis, aut efformatis, ex saeculi denique moribus. Utrumque aetatis illius cognoscendae et principium et impedimentum, quod libellum mode-

rabatur, in quibus offenderim certe iuvabit veniam errori petiturum. Sed iam ad propositum redeamus.

3. Suantopolcus igitur Mistuini primi, Pomeraniae principis filius, anno 1179. natus¹⁶⁾, quamnam transegerit aetatem iuvenilem, incognitum habemus. Neque ex illis tenebris, quae sub finem saeculi duodecimi et tredecimi principium obfuscant Pomeraniam, nobis servata est nisi membrana¹⁷⁾, qua, patre nondum mortuo, Suantopolcum publica negotia capessentem cognoscimus. Terram autem, in Danorum potestatem ab Andrea Lundensi episcopo et Valdemaro Victore iam paene redactam, Mestuino mortuo¹⁸⁾ anno 1220 regere coepit Suantopolcus, partis, qua Gedanum¹⁹⁾ effloruit, a mari recenti ad fluvios Wipperam, Braam, Vistulam porrectae²⁰⁾ heres factus, et inter fratres Samborium, Ratiborium Vartislaum, quibus tamen Lubesow²¹⁾, Belgard²²⁾, Mera²³⁾ addicebantur, natu maior primas egit. Mox etiam, cum captivus detineretur Valdemarus rex, expulso Gedanensi Danorum praesidio, patriam in libertatem vindicavit Suantopolcus, itaque iam tum temporis cognoscitur bellis gerendis promptus (ferventis ceterum animi²⁴⁾ sed in sacerdotes benevoli²⁵⁾) armis rem Christianam contra Pruthenos defendens, coniuncto cum ducum Poloniae et Silesiae copiis exercitu Pomeranorum.

4. Illis vero incursibus militum undique arces-sitorum, quorum imperium pluribus permissum videtur ducibus, nisi forsan ad eam sententiam animum inducas, Christianum Episcopum omnibus praefectum fuisse, magis laccessiti Prutheni quam initiis religionis Christianae adsuefacti aut sedibus moti, terram Culmensem et Masoviam vastaverunt, ulciscendi et praedandi cupidine flagrantibus: neque

regioni Gedanensi pepercerunt. Ex Pomerania enim igni ferroque vastata praedas egisse Pruthenos atque in sacerdotes Olivenses inimicos saevisse, monumentis eiusdem monasterii edocemur²⁶⁾. Irruptionem factam quae secuta sint in omnium ore versantur, qui nostrarum rerum cognitionem vel primis labris degustarint: Masoviae incolis, quo minus hostes reprimerent, impeditis, Ducem Conradum Christiani Episcopi consiliis motum, vocasse in terram Culmensem defendendam et impugnandos Pruthenos Ordinem hospitalis S. Mariae Hierosolymitani Teutonicum. Eodem tempore nupsisse Suantopolci sororem²⁷⁾ Helenam Vladislao, Ottonis filio, maioris Poloniae Duci, cui cognomen Sputatori fuit, nolim negligi, quanquam illa res, nullius ut videtur momenti, a recentioribus nostris scriptoribus, Hennigio excepto²⁸⁾, prorsus omissa est. Attamen hac affinitate ductus Suantopolcus cum exule Vladislao arma coniunxit et bellum intulit Leszkoni Albo, Cracoviae Duci, iam antea infesto, qui Pomeranis, ut summam potestatem sibi concederent, coactis, Suantopolco etiam insidias Gensavae struxit. At caeso hoste, fugiente saucio Vratislaviae duce Henrico Barbato, Vladislao in terram restituto²⁹⁾ Suantopolcus victor redux factus est in liberatam ab alieno imperio Pomeraniam. Neque res Pruthenas omnino neglexit vir bellicosus et ferox, Fratres nempe militiae Christi in Prussia, quibus, ut defenderent Masoviam, traditum erat Dobrienense castrum, in tutelam recipiens. Diplomatum enim, ubi Fratrum Christi mentio facta est, perspectis³⁰⁾ Hennigium seculus sum³¹⁾, qui tam diligentem et accuratam rebus patriis operam navasse cognoscitur, relicto Kotzebuio³²⁾, non oblitus tamen, in disputando non tam auctoritatem, quam

rationis momenta quaerenda esse. Sed persuasum mihi habeo Fratres quidem Domus Teutonicae nonnunquam etiam Christi Milites dictos esse³³⁾, illa vero voce, adiecta nulla definitione, non insigniri nisi Ordinem Dobrinensem Livoniensi disciplina institutum, cui solemnis etiam Militiae Christi in Prussia est tribuenda nuncupatio. Quamquam autem Dusburgensis plurimis³⁴⁾ accepta de illis Fratribus narratio non omnibus numeris absoluta illis documentis evinci posset, missis tamen quae remotiora videntur, ad ea revertamur necesse est, quae pertractare apud animum constituimus.

5. Et operae pretium est rationem considerare, quam iam inde ab Ordinis Teutonici in Prussiam adventu Suantopolcus servabat in Fratres Marianos. Laudandam invenimus, illis temporibus convenientem, quibus reipublicae fundamenta essent firmanda; terra defendenda ab impetibus gentis vicinae, praedationibus deditae et bellis gestis iam stimulatae ad suppressendos Polonos et Pomeranos; fines denique Christianorum imperii — rarissime rerum vicissitudines levi quodam modo peractae noscuntur — armis proferendi. In impugnandis enim Pruthenis Fratrum socius factus fidelis, opes consilio et rebus gestis auxit, auctas confirmavit. Neque detrectaverunt duces Pomeraniae, Suantopolcus et Samborius, mortuo iam Vartislao³⁵⁾, condendam S. Mariae civitatem armis tueri³⁶⁾, qui etiam in proelio ad fluvium Sirgunam hyeme anni 1233 commisso³⁷⁾, Fratribus Teutonicis et aliis huic bello devotis militibus auxilia ferentes, victoriam maximi momenti reportaverunt, assueti pugnae generi Pruthenorum. — Sunt, qui proelio commemorato, ubi, Suantopolci et Samborii solertia Prutheni occisione fere sunt occissi, locum adscribunt Schlemmo

et annum 1234³⁸). Quanquam de tempore certioris aliquid tradi nequeat, nisi Dusburgensem vetustissimum scriptorem sequi malis, de loco tamen pugnae quid dubitem habeo, cum Schlemmo regionis nomen non sit traditum nisi a Simone Grunovio, neque credibile sit narrationem ex Christiani Episcopi libro fluxisse, qui etiam Lucae Davidi praesto fuit, Grunavii sententiam vituperanti³⁹).

6. Profligatis iam hostibus Hermannus Balk Magister Prinvincialis, fundamentis magnarum rerum iaciendis animum advertit reipublicae Culmensis privilegio, ex pactis oriundo inter Ordinem et incolas, qui ab eodem agros acceperant, constitutis⁴⁰). Quo collato cum iis, quae de terra Pruthenorum cum Christiano Episcopo dividenda traduntur⁴¹), facilis est coniectura, iam ab initiis rerum hic gestarum Ordinem Teutonicum non solum in religione defendenda et promovenda versatum esse, vel agrorum redditibus et civium tributo percipiendis, augendis operam navasse, sed cepisse consilium de condendo ad Vistulam imperio, quo regerent Fratres terras in ditionem receptas, muneribus cum sacerdotum tum militum arctissime inter se coniunctis eoque firmioribus; non abiecta tamen mitiore ratione, qua excelluisse aevo medio sacerdotes in subditos cognoscimus. Haec igitur maiora non solum Hermanni de Salza, viri praeclari, animus moliebatur, sed omnes quoque Equites in Prussiam tum devenientes ipsa rerum facie cohortati sunt ad augendam Ordinis postestatem, ne a Pruthenis strenue pugnantibus suscepto tuendorum Christianorum negotio frustrarentur, sodalibus autem sibi-que pararent exitium. Unde ad servandam salutem, ad imperium condendum, firmandum haec solummodo via data est, ut Culmensis terra et Prutheno-

rum, quae iam esset subacta, ab hominibus coleretur religioni Christianae addictis, neque nimis a lingua vel a moribus saltem Fratrum domus Teutonicae abhorrentibus. Neque Pruthenis permissum erat, nisi vel coniunctis viribus libertatem ab advenis et vicinis sibi vindicare, vel, relictis et diis et moribus patriis, imperio se subdere peregrinorum. Quam durissimam vitae conditionem qui nimis dant vituperio Ordini Teutonico, errare videntur. Quamquam enim minime is sum, qui in diiudicandis rebus praeteritis deserendam esse putaverim rationem, qua in animis recondita, cogitando, forsitan et experiundo culta, magistra, ut ita dicam, utimur officiorum, illud tamen argumentum etiam atque etiam premendum esse duco, quo, ne nostratum notiones in remotissimi cuiusque temporis homines transferamus, admonemur. Illa elati animi et virtutum amantissimi conditio, quae hominum subditorum neque mores, neque linguam ad victoris exempla efformare studet, sed victos eadem qua populares amplectitur benivolentia, magis ex notione fluere, quam in rebus humanis occurrere videtur. Revocatis enim in memoriam regnorum bello conditorum, coloniarum deductarum imaginibus, advenos imperitasse repressis aboriginibus cognoscimus, sibi et clayum rei publicae tenendum et moderandam vitae rationem servasse, saepius autem gentes in unum confluxisse populum, nisi victos singularis defenderet constantia, maior, quam quae negligi poterat, multitudo, religionis, artium, morum, sermonis patrii exulta vis et feliciter temperata.

6. Maximum Pruthenis subeundum erat certamen, quo in libertatem se vindicarent, non ea tamen inerat severitas et constantia, ut gentium

cognatarum convocatis copiis Ordini resisterent et nullo modo bellum commune negligere inducerentur; sed proelio victi, agris et vitae consuetae ratione destituti, a patriis diis, ut rebantur qui iam sibi non confiderent, relictis, et singuli et coniuncti Ordini se submiserunt. Quod a Pomesanis quoque factum esse anno 1235, sed lenioribus tamen conditionibus et aequis, quos anno 1249 Iacobus Leodiensis Archidiaconus confirmabat, ex Dusbургensis historiis⁴²), eaque pacta fide sua iussisse Suantopolcum, fidei strenuum defensorem, aequum et pacis arbitrum, a Luca Davide adocemur, qui in hoc persequendo negotio Samborium fratri coniungit⁴³). Non tamen fieri potuit, quin illud Suantopolci cum domus Teutonicae fratribus foedus semper sibi constaret et illibatum permaneret, cum adessent plurima, quibus impeditum solveretur: terrae confines, origo, quae Ducem et Fratres popularibus similes, ipsos moribus et sermone sibi diversissimos effecit, homines bellis assueti, non certis vivendi legibus coerciti, neque temperantia et morum lenitate ducti, sed iracundia saepius stimulati, ulciscendi cupidini indulgentes, iniuriis inferendis prompti, Duces Pomeraniae, Masoviae, Cucaviae, maioris Poloniae, Cracoviae, Silesiae discordes, aucta in dies Ordinis potentia, quae iam Christianum Episcopum saepius offenderet⁴⁴), Pruthenos in ditionem receptos premeret. Quibus in causis maioris aliquid momenti tribuendum est, non tamen maximum, mutuae rationi, quae inter Ordinem obtinebat et Pruthenos tum coniunctos tum hostes. Illos enim ut defenderet ab omni iniuria et pacta Pomesanorum Suantopolcum monebant, et insita haud dubie magnanimo Duci benivolentia, praesertim cum iam Hermannus ab Aldenburg execrabilis

crudelitas saeviret in infelices Pruthenos, patriis diis clam deditos⁴⁵). Pruthenos autem nondum subactos ut sibi potius adiungeret, quam Ordini permetteret, commoda ex aucto imperio oriunda hortabantur. Quin etiam Ordinis cives in suam recuperare potestatem et omnes Pruthenos bello adversus Fratres orto socios sibi arcessere et cum ipsorum studiis consiliisque propria communicare coniunctos odio advenarum Pomeranos et Pruthenos Ordini opponere, operae pretium videbatur.

CAPUT SECUNDUM.

De primo Suantopolci bello cum Equitibus gesto anno 1238 (S. 1.), secundo, non anno 1241 (2, sed 1242, 1243, (3—7), tertio 1244, 1245 (8—10), quarto 1245, 1246 (11, 12).

1. Bellorum, quae inter Suantopolcum, iam trans fluvium Grabovam imperitantem⁴⁶) et Ordinem diu gesta sunt et strenue, initium non satis elucet ex scriptoribus, quibus nunc utimur, quo diligentius consideremus membranas illius temporis servatas necesse est. Eam sequens rationem animum induxi, ut non consentirem nostratibus, quibus placuit post Tataros Prussiae exitium minantes, Poloniae Silesiaeque terras crudelissime depopulatos et Pruthenos ad munienda castella adactos, primum bellum movisse Suantopolcum in Fratres domus Teutonicae, illud, quo Zartovitz castrum expugnatum tradunt. Nam quod Kotzebue primus typis excudi iussit (47) diploma (1238 tert. Id. Iunii dat.), non eam, quam ipse l. c. laudat Ducis benivolentiam arguere crediderim, sed discordiam iam inci-

pientem, cui sententiae ipsum pacti argumentum
 quadrat. Quis est, qui benivolentiae signum opine-
 tur, promissum esse equitibus Teutonicis a Duce pri-
 mum, se nunquam ipsos laesurum, tum in litibus
 diiudicandis idem quod Pomeranis ius tribuendum
 esse Ordinis subditis (iam commercium inter po-
 pulos non pactis erat stabiliendum, quod apud vete-
 res utriusque sermonis observamus), termini deni-
 que, ut coram arbitris describantur, se permissurum,
 arbitrio obtemperaturum? Sin autem haec omnia
 non ad res gestas pertinuisse sed foedus modo
 confirmandum vel pacem servandam spectasse cre-
 dis, num ad illud consilium sequentia quoque verba
 referre probabilius duxeris? “Adiicimus (nos Su-
 antopolcus) quod cum paganis Samie Warmie ac
 Natangie nunquam sine ipsis (domus Teutonicae
 Fratribus) treugas aliquas neque pacem facere de-
 beamus.” Quod si nunquam adhuc factum, nedum
 initum esset, non video cur, ne fieret, curaverit Or-
 do vel Suantopolcus sponte promiserit. Toti etiam
 scripto, si nil nisi donationem contineret, Suanto-
 polci in Ordinem studio fratribus concessam, mi-
 nime congruere putaverim, poenam magni momenti,
 quam luendam suscepit Dux, cultus divini publici
 et sacrorum interdictionem. Accedit ut eodem fere
 tempore (anno 1238 tert. Calend. Iulii), iisdem
 conditionibus pactum inter Casimirum, Cucaviae
 Ducem et Ordinem initum sit⁴⁸). Ita credibile, a
 Casimiro quoque vexatos esse tum temporis Fra-
 tres Teutonicos, utrumque autem Ducem involutum
 fuisse bello ab Henrico Barbato in primis anni men-
 sibus moto contra Vladislaum Sputatorem⁴⁹). Su-
 antopolcum quidem — anno etiam 1236 Vladislao
 sororis marito auxilia tulerat⁵⁰) et Masoviam, Pru-
 thenis sibi coniunctis, minime nova in illis turbis

foederis ratione⁵¹⁾ eodem fortasse tempore vastaverat⁵²⁾ — bellum gessisse anno 1258 contra Henricum Barbatum, qui et castrum Bidgost occupaverat, Cuiaviam esse vastatam, Vladislaviam dirutam, Naxelum expugnatum, Ordinem Teutonicum hostibus Vladislai auxilia tulisse, e Kanzovio satis constat⁵³⁾. Num vi illata Casimirum coegerit Pomerniae dux ut socius sibi arma coniungeret contra Fratres Marianos nunc quidem diiudicare nequimus, coniecturam tamen de foedere facto probare videntur diplomata. Quibus causis verisimile saltem efficitur, discordiam inter Suantopolcum et Ordinem iam tum ortam esse, cum autem nulla in Suantopolci diplomate mentio facta est Pomesanorum aut Pogesanorum⁵⁴⁾ pactis in Ordinis ditionem receptorum, sed Samorum, Varmiensium, Natargorum, quos nondum subegerat Fratrum et advenarum coniunctus exercitus, refellitur illorum sententia, qui omnes Ducis contra Equites conatus non referunt nisi ad arcendam a novis Christianis sodalium Marianorum crudelitatem.

Sacris brevi posthac interdictum esse Suantopolco ex Innocentii litteris anno pont. secundo cldis. Febr. (1245) datis⁵⁵⁾ colligitur, ubi: “si praefatus dux qui pro multe impietatis excessibus sicut dicitur excommunicatione ligatus iam per octo annos claves contempsit ecclesie cet.” Ne tamen anno 1257 istam sententiam latam esse in Suantopolcum credas⁵⁶⁾ vetat membranae superius notatae argumentum, quam interpretationem, verba quidem non stricte sequentem, voces “sicut dicitur” permittere videntur.

2. Dubiam illam Simonis Grunavii, scriptoris negligentissimi⁵⁷⁾, narrationem de legato Vilhelmo anno 1241 in Prussia versante, de pace cum Suan-

topolco facta aut potius tentata die dominica Oculi et pugna Hippolyti d. 15 Iunii commissa, in illud tempus referendam crediderim⁵⁸), nisi tota res vacillaret atque claudicaret. Quanquam enim a Luca Davide et Konzovio⁵⁹) recepta sit in annales, quamquam illud bellum ortum esse propter Fratrum Marianorum in subditos saevitiam et nimium in Germanos favorem tradat Grunavius, indeque L. Davides a P. Dusburgensi et N. Ieroschino autumet omissum, multa tamen et illa non negligenda repugnant. Nam L. Davidis auctoritas frangitur, qui nullum hic auctorem certum sequitur praeter S. Grunavium atque mentionem non facit laudati⁶⁰), quem Christianus Episcopus composuerat, libri, ut iam appareat, quod alibi etiam probatur, de Suantopolci rebus gestis nihil traditum esse a primo Prussiae Episcopo. Tum Grunavius Vilhelmum Sabinum anno 1241 ab Innocentio IV, qui 1243 Papa electus est, in Prussiam missum esse narrat, cum tamen neque in documentis neque apud auctores inveniatur tum temporis illum legatum in nostram se contulisse regionem⁶¹). Quis est denique, qui ad eam sententiam applicaret animum, anno quo Tatarum Poloniam et Silesiam vastaverunt, ad Lignicum hostes profligaverunt, Thorunii concilium habuisse Vilhelmum de instituendis novis Episcopis, cui et Gnesnensis Episcopus (vel potius Archiepiscopus) et Vratislaviensis interfuerunt et Plocensis et Leslaviensis? Coniunctissimas autem hanc de concilio Thorunensi et illam de Suantopolci atque Vilhelmi colloquio Elbingensi narrationes, neminem locos citatos perlegentem latebit. Num Grunavii narrationi turbatae mederi possim coniectura, non ab omni quidem dubio revocata, qua Suantopolci de pace servanda promissum et concilium

Thorunense in annum 1544 referantur, atque pugnam Hippolyti (quae maximi momenti nullo modo Dusburgium fugere potuit) aliam non fuisse adseratur, nisi notio-rem, qua fere devicti sunt Equites ad lacum Rensen, cladem, doctiores indicabunt.

3. Iam primum, quod vocant bellum Ordinis finibus intutisse Suantopolcum, non nisi invidia, odio, persequendorum sacerdotum cupidine et moribus a divino cultu omnino abhorrentibus motum, tradunt P. Dusburgensis et N. Ieroschinus. Quod notissimum mirum etiam non est, cum et illos Marianos sacerdotes fragilitate humana, quae in altioribus etiam adsuetas opiniones, ne dicam commoda, minime negligit, latorasse videmus. Aliis autem scriptoribus, Lucae Davidi et Simoni Grunavio, placuit, propter saevitiam solum et crudelitatem, qua Prutheni sacris Christianis initiati aut potius insigniti premebantur (arces enim plurimae muniendae erant in Tataros, haud procul inde vagantes) Suantopolcum arma cepisse, a Pruthenis invocatum, missisque ipsorum et suis legatis frustra Pontificis summi auxilium expetentem⁶²). Utrum huic fovendorum, quos in tutelam receperat Pruthenorum negotio Suantopolcus litem de terminis incertis et aliis rebus, quae ad commoda spectarent, coniunxerit, affirmandum potius putaverim quam negandum: quanquam enim nihil hac de re traditur, illa tamen quae inter ipsum et Ordinem obtinebat ratione et bellorum posthac gestorum conditionibus verisimillima facta est sententia. Neque missam hic facio narratiunculam de Suantopolci, quem Fratrum Magister vituperiis obruerat, ira, parum quidem sibi constantem⁶³), sed tamen ostendentem, Suantopolcum a pacis conservandae studiis alienum non fuisse. Quin etiam bella Suantopolci adversus Masoviae et

Cuiaviae Duces, quibus Ordo Teutonicus fautoribus auxilia tulerat, faciebant ad discordiam nunquam fere sopitam, ex causis quas commemoravimus coniunctis, uti videtur, oriundam et in dies auctam. Nam ad annum 1253 usque nulla iam quies partibus data est, ita ut continuis vexationibus, proeliis, caedibus, incendiis, praedationibus Culmensem terram, Cuiaviam, Pomeraniam, Prussiam impletam videamus, neque in tam turbato rerum statu de pace restituta, promissa quidem pactionibus plurimis quae discernendis saltem inserviunt expeditionibus, loqui possimus.

Traduntur igitur Pruthenorum et Suantopolci legati, Romae cum diu versati essent, a Cardinalibus (mortuo enim Coelestino IV. nondum summo in rebus Christianis munere fungebatur Innocentius IV.) non ea, quam speraverant accepti benivolentia, rediisse in patriam et tum primum bellum intulisse fratribus Teutonicis Suantopolcum. Qua narratione, P. Dusbürgensi et chronico Pelplinensi⁶⁴⁾ fretus annum 1242 huic expeditioni assignandum esse affirmaverim.

Iam Pomerani ex arcibus ad Vistulam sitis erumpentes naves Ordinis aggredi et militibus obtruncatis diripere coeperunt, iam neque Elbingensi neque Balgensi neque aliorum castrorum praesidio Fratrum victus potuit procurari, cum rerum discrimini accederet, ut Prutheni etiam, neglecta quam receperant Christiana fide^{64 b)}, Suantopolci imperio obtemperantes, vastandorum agrorum, praedas omnis generis agendi, incolas peregrinos trucidandi, Fratres fugandi, captivos domum reducendi provinciam sibi elegerint. Quod negotium viris bellicosus, pro summis, quae homini data sunt, vitae et praemiis et conditionibus, libertatem dico et patriam, dimi-

cantibus, ira et odio exacerbatis, tam prospere successit, ut in agris circumquaque direptis vastatis desolatis non relinquerentur Ordini nisi quinque arces Balga, Elbingum, Redinum, Calmen, Thorunium, quatuor millia colonorum, eorumque Fratribus deditorum, occiderentur. Mox tamen summo discrimine superato armis rem servavit labantem Theodericus de Bernheim⁶⁵⁾, qui Ordinis Teutonici prius fuerat Marschalcus⁶⁶⁾ et iam cum Hermannò Balk Prussiae intraverat fines. Quo duce diei tertii mensis Decembris anni 1242 nocte, Vistula traiecta, Fratrum quatuor Armigerorum vigintiquatuor parva manus scalis apposis moenia⁶⁷⁾ castri Zartovitz superat, Pomeranorum quinquaginta militum⁶⁸⁾ praesidium necopinato armis petit, strenue pugnantes et diu⁶⁹⁾ ad unum fere omnes opprimit. Arce capta magno detrimento laboravit Suantopolci terra, non solum enim hosti datum est, unde terram pervagaretur, quo persecutus se reciperet, sed opibus quoque Ducis ibidem collatis Fratres Teutonici potiti sunt. Maximum tamen gaudium movebat victoribus S. Barbarae caput, accuratius reconditum, quod summa reverentia cultum, populo undique circumfuso a sacerdotibus et Equitibus pompa solenni incedentibus in arcem Culmensensem translatum est, faustum Christianis rerum gendarum et initium et omen^{69b)}. Suantopolcus enim castrum Zartovitz iam quidem die S. Stephani (26 Dec.) copiis cinxit et castris ibidem positis oppugnavit, balistis etiam admotis praesidium augebat, Vistulam nondum solutam mense Februario noctu transgreditur, plurimis assumtis militibus et praedas agit ex vicis terrae Culmensis. Mox autem victus est a Theoderico de Bernheim⁷⁰⁾ et, occisis nongentis Pomeranis, quadringentis amissis

equitibus, coactus, ut, paucissimis stipatus in castra ad Zartovitz posita clam se reciperet. Neque hic obsidioni incumbere permissum est, cum, iam adveniente victore, pugnae detrectandae, abducendi exercitus, relinquendorum hostibus castrorum capiundum esset consilium ⁷¹). Theodericus firmatis muniti-
onibus, aucto praesidio a castris eiusdem diei vespere abscedit. Iam Vissegrodum quoque, Suantopolci arx ab Ordine coniuncta Ducum Poloniae Casimiri et Przemislai sociorum manu capitur, qui etiam proelio, ad lacum Rensen commisso, quod hoc loco commemoravimus, interfuisse a nonnullis dicuntur ⁷²).

4. Suantopolcus, cum in hac rerum difficultate versatus esset, non omni tamen spe destitutus, quippe quem et subditi imperio diu assueti et Pruthenorum haud contemnendae copiae in bello gerendo iuvarent, Fratres Teutonicos crebris incursionibus premebat, unde iam cum Casimiro Cuiviae, Samborio et Ratiborio, Pomeraniae Ducibus arctius inire foedus Ordini placuit, quem tunc in Prussia praefectus rexit Henricus de Vida ⁷³). Bellum tum temporis viguisse ex diplomatis servati argumento cognoscimus, ubi Henricus: “necessitate adversitatis compulsi, quam nobis et sanctae matri ecclesiae dominus Swantopolcus dux pomeranie ingerit et ingessit nec cessat ingerere foedus inivimus” cet. Ne illa quidem omittenda duco, quae quamquam lectoribus membranae sint in promptu, hic tamen repetitae ad rerum tum gestarum faciem adumbrandam aliquid afferunt. Suantopolcum adiutoribus usum esse ex illis litteris discimus, Ordinem autem Conrado Masoviae Duci et aliis Poloniae Ducibus, ut detrimentum, quod a Suantopolco acceperant, sarciret, obligatum ⁷⁴). Quo autem firmitus inter Samborium et Casimirum contraheretur foe-

dus, Pomeraniae Ducibus, qui contra fratrem dimicaturi dubium movisse videntur, bellum si manifestum gessissent vel obsides dedissent militum i. e. ingenuorum mulieres et liberos, castra tradere promittunt Ordo et Casimirus, Ratiborio Vissegrod, Samborio Zartovitz. Michaellem etiam, Cuiviae Episcopum infestum fuisse Suantopolco suspicari licebit ex relictis ipsi in socios Excommunicationis sententia firmatisque suo sigillo litteris, quarta kalend. Septembris (29 Aug.) 1243. scriptis.

Quibusnam ex causis Samborius et Rateborius cum Ordine et Casimiro contra fratrem Suantopolcum foedus inirent, plane incompertum habemus. Nam qui bellum inter Pomeraniae Duces propter Suantopolci fratres in Ordinem Teutonicum receptos ortum esse referunt⁷⁵), errare arguuntur, cum nullis fratrum et Ordinis membranis, quae tamen illius temporis satis multae extant, mentio facta sit de Samborio vel Rateborio Equite Mariano. Kotzebue autem, qui omnem discordiae culpam in Rateborium transferre non dubitat et Samborium, malignos, perfidos, indeque fratri infestissimos⁷⁶), nimio Suantopolci studio seductus est, ut maximam tribueret auctoritatem documento dubiae fidei⁷⁷), quod non continet nisi Suantopolci epistolam defendendi causa scriptam, quae minime (praesertim in narratione de Samborii tutela a Suantopolco per viginti annos gerenda) veritatis speciem prae se fert et omnino prorsus a iudice neglecta est, sed propter formam iniustam, haud probata silentio quinimo alio loco refutata⁷⁸). Quam membranam in rebus gestis, quae omnibus aequalibus potuerant satis notae esse, non negligendam ratus sum, sed doleo temporibus definiendis nullam fere curam ibidem esse adhibitam. Unde non dubito, quin Samborius et

Ordo castrum Gordin muniissent idque Suantopolcus postea in ditionem receperit⁷⁹⁾, sed quonam anno non habeo dicere. Idem de vastata Cassubia, capto Samborio, victo Rateborio confitear necesse est. Ne autem causas belli inter fratres gesti negligamus, sed investigemus veritatem ratione quidem probabili, confitendum, discordiam, insidias, bella inter Pomeraniae principes hereditatis causa orta esse, quod cum ex diplomatibus tum ex perniciose illa terrae patriae inter filios dividendae consuetudine sit credibile.

5. Labantibus iam Suantopolci rebus aliud quoque momentum additum est, cum Vilhelmus Sabinus, Mutinensis quondam Episcopus, ab Innocentio IV. in Prussiam mitteretur, qui Episcopos, institueret⁸⁰⁾. Quem virum de rebus Prussicis optime meritum, accuratius ut pacem restitueret egisse et saepius quanquam frustra Suantopolcum, ut bello Christianis inferendo abstineret, monuisse, tradit vetustissimus rerum nostrarum scriptor⁸¹⁾. Cum autem minus procederent, quorum periculum fecerat ad sedandam discordiam, Vilhelmus iam milites qui Prussiam sacro bello devoti intraverant⁸²⁾, ad pugnandum hortatus est atque bellum atrox repente exarsit. Coniuncta manu Ordinis Teutonici Fratres, Poloniae Duces, advenarum exercitus Naxel castrum, quod Przemislao et Boleslao, Vladislai Sputatoriis filiis, eripuerat Suantopolcus⁸³⁾, obsident et haud magno exhausto labore aequis conditionibus accipiunt⁸⁴⁾. Relictis, qui castrum tenebant sub fratrum Teutonicorum imperio, pergunt in hostis agros, totam Pomeraniae terram igne ferroque vastant, depopulantur⁸⁵⁾, et necessitatis discrimine adigunt Suantopolcum, ut pacis ineundae consilium iam accipiat. Cui Magister et Fratres Or-

dinis Teutonici, quanquam victores, Legato suadente annuerunt, qui belli incommodis iam maxime laborarent, neque in his a patria remotissimis locis satis virium haberent ad bellum strenue gerendum. Id enim ut credamus, causarum continuatione efficitur, quamquam P. Dusburgensis non refert nisi de precibus Suantopolci⁸⁶). Tradit idem auctor haec verba: "Legatus his auditis (Ducis precibus) diversos habuit tractatus cum fratribus super hac re, dicens quod difficile ei esset credere, quia scilicet pacis foedera rupit." Cum autem haec anni 1243 secunda fuerit pax, prima 1258 anno composita, optime quadrat chronici caput 55, ubi, cum 1246 bello finis imponendus esset, "iam tertia vice sub sacramento suo firmata foedera pacis rupisse" arguitur Suantopolcus. Hartknoch quidem in not. a. refert primum turbatae pacis opprobrium ad "illa pacta, quibus anno 1232 Sventepolcus, ut princeps Christianus se ordini Teutonico contra Prussos paganos auxilio futurum promiserat." Sed cum illi foederi, ne firmato quidem aut litteris aut verbis strictis, minus congruat pacis nuncupatio et iis, quae supra de prima Ducis et Ordinis discordia opinatus sum, animum adverterem, coniecturam, quae primam pacem in annum 1238 retulit, vidi comprobata.

6. Pacis iteratae conditiones sub finem anni 1243 initae ex Petri Dusburgensis annalibus solum cognoscimus, quibus ut in his quoque fidem habeamus, primum auctoris monet sinceritas, qua perfusi sunt, nisi superstitio visum obtuderit vel ipsud Ordinis studium a veritate paulisper deflexerit orationem. Ne autem hunc quoque operis locum obfuscatum esse erroribus suspiceris aut faventis animi artibus deformem, seriem respicias quaeso rerum posthac

gestarum et illa libri verba, ubi de litteris a Suantopolco Ordini traditis agitur, quas praesto fuisse auctori ut autumem conditiones accuratius conscriptae admonent. Neque in rebus documento illustratis opportunum videri potuit ementiendo Ordinis adaugere gloriam. Probanda igitur quae narrat Dusburgensis: Suantopolcum castrum Zartovitz Fratribus pignori reliquisse, obsides dedisse ipsum Mestvinum filium natu maiorem, Vinarum Burggravium et Voiacum⁸⁷⁾ “exercitus ducem,” iurasse denique libris divinis tactis nunquam se defuturum Fratribus in subiugandis, qui nondum Christianorum sacris essent initiati, Krive Kirvaito sacerdoti deditis, minime vero hostes adiuturum vel de Christianorum commodis in Prussia versantium aliquid derogaturum. Redditi etiam quos captivos tenuerat Dux et Ordo. Non omnes tamen pacis conditiones referuntur a Dusburgensi, cum tempus et conditiones, quibus et castrum et obsides reddi debuerunt, tradi non videamus.

Sunt quibus placuit⁸⁸⁾ eam quoque pacis conditionem lectoribus referre, qua obligatus esset Ordo, ut nullum in Pruthenos bellum moveret, neglecto Ducis consilio. Quae autem Dusburgensis verbis exprimuntur non spectant ad illam sententiam, cum in fine capitis non legatur nisi “dictam pacem fratres eam firmiter observabant quod praeter alia quae ad pacis observantiam sunt necessaria nullum bellum contra infideles ulterius movere sine dicti ducis consilio voluerunt.” Non igitur ineundae pacis sed observatae mentio facta est, neque veri speciem prae se fert, Ordinem, qui negotium susceperat, armis proferendorum Christiani nominis finium in bellis gerendis nutum expectasse Ducis paene devicti, praesertim cum omnium cruce

signatorum summum imperium ad Equites Teutonicos delatum esset a summo Pontifice⁸⁹), terrae autem Culmensis et Prussiae tuendae negotium iisdem commissum. Id vero haud negaverim Fratres Teutonicos, neque obligatione coactos, neque benivolentia ductos, sed timore, ne bellum recrudesceret et seditio rebus Prussicis perniciosissima, motos minime neglexisse, quae ad sopiendam discordiam et firmanda pacis commoda pertinerent.

Pruthenorum, qui a Christiana fide desciscentes ad impugnandum Ordinem Suantopolcum ducem sibi elegerant (aliorum gentes in hoc bello a vetustissimis scriptoribus non nominantur) mentio facta non est pacis conditionibus, nam ne illam in suscipiendis expeditionibus observatam rationem, cum Kotzebue⁹⁰) referas ad terrae Culmensis, Pomesaniae, Pogesaniae et Varmiae incolas, ipsa verba repugnantia vetant "bellum in infideles." Iis enim, qui in Ordinis ditionem redacti rebellaverant, non bellum erat inferendum, quamquam armis denuo erant subiugandi, neque de hac expeditione, quam necessitas exposcebat (nisi desperasse de imperio Prussiae Fratres Teutonicos victores credideris) post pacem initam erat aliquis consulendus. Tum autem, nam ex narrandi rationibus quoque scriptori solitis coniecturam capere licet, de "infidelibus" loquitur Dusburgius, cum tamen, si rebelles designare voluisset, voces praesto fuissent "neophyti" et "apostatae" apud ipsum usitatissimae. Unde Pruthenos, qui arma ceperant, destitutos esse a victo Suantopolco, qui sibi solummodo consulere potuit, putaverim, atque subiectos Fratrum Teutonicorum arbitrio, belli certe propter perlata incommoda et reportatam victoriam effraenatori, praesentia forsan et benivolentia Legati Vilhelmi moderato.

7. Bello, mea quidem sententia secundo, tempus constitui aliud, quam quod recentioris aetatis patrii scriptores approbaverunt. Kotzebue enim vexationes direptiones, quibus ad Vistulam augebant Ordinem Suantopolci praesidia in annum 1241 refert, turbatis, sed nitido colore circumfusi Petri Dusburgensis, Sim. Grunavii, L. Davidis, documentis, quod commemoravimus, dubii narrationibus. Meritissimus autem Baczko expugnatum castrum Zartovitz tradit die 4 Decembr. 1241, cui 1242 annum assignavi⁹¹). Sed ut ab ipso discederem inductus sum a Petro Dusburgensi, qui ut erat aetatis propior ad veritatem scrutandam melius erat instructus et in enumerandis annis quid falsi proferret, ut Ordini faveret, non intelligo. Huic igitur fidem habeo annum tradenti 1242 novae discordiae initium, qui locus chronico etiam laudato Pelplinensi confirmatur (64). Eundem annum ea quoque exposcunt L. Davidis verba⁹²), quibus discimus, Suantopolci et Pruthenorum Ordini subiectorum legatos non cum Pontifice sed cum Cardinalibus collocutos esse, ita ut non alio tempore quam mensibus ab 18 Novembr. 1241 ad 25 Iun. 1243 Romae versarentur, prioribus tamen, quod ut probemus castra in Tartaros aedificata indeque natae illae Pruthenorum subiectorum querelae, Romam etiam delatae, faciunt. Alia autem temporis a me descripti momenta haec praesto sunt: Primum satis constat expugnationem castri Zartovitz a Fratribus Ordinis Teutonici 4 d. Decembr. factam secutam esse obsidionem a Suantopolco die S. Stephani inceptam, per sex aut septem hebdomatas continuatam, castra Nakel et Vissegrod in Marianorum militum ditionem redacta, pacem tandem, qua Ordini obsides dabantur Mistvinus, Vimarus, Voiacus, a Vilhelmo Legato compositam⁹³).

Quae cum ita sint, pacis initae annum quaerentes a quo et principium et continuatio pendet huius belli, apud L. Davidem 1243, Schuetzium 1244, in annalibus Olivensibus 1243, in Dusburgensis chronico nullum certum annum invenimus⁹⁴). Verbis in diplomate ann. 1248 descriptis⁹⁵) Mistvinum per sex annos obsidem commorasse apud Fratres Domus Teutonicae Baczko⁹⁶) commotus est, ut pacem transferret in finem anni 1242 aut 1245 initium, Kotzebue autem⁹⁷) ann. 1245 tradit. Equidem fini 1245 anni adscribendam esse hanc pacem ut defendam, adveniens Novembri forsan mense, certe auctumno, 1245 Legatus Vilhelmus (primis Iulii mensis diebus Anagniae versatus iter iam parabat Prussicum⁹⁸)) admonet, permittere videtur dicendi ratio "per sex annos," non stricte interpretanda, sed de sexto fortasse anno intelligenda⁹⁹) et de legatis Suantopolci et Pruthenorum Romae, Coelestino IV mortuo, versantibus narratio cum initio belli coniuncta, ita ut expugnationem castri Zartovitz a Marschalco Bernheim factam referam in d. 4 Decbr. 1242, vexationes autem in Fratres Teutonicos ex arcibus Suantopolci ad Vistulam sitis et depopulationem regionum Prussiae superiorum et inferiorum in menses praecedentes, anni 1242 auctumnales.

Genuinus hic temporum ordo, quem ex fontibus haurire pro viribus quidem periclitatus sum (probant enim et Boguphalus et alii Polonici scriptores¹⁰⁰), iam satis demonstrat, L. Davidis sententiam¹⁰¹), qua Suantopolcum et Pruthenos non ante reversos legatos arma cepisse contendit esse dubiam, cum etiam illa aetate consuetum esset, lites tum actionibus coram iudice, tum armis collatis decernere. Neque negligendum, iam ex ipso Prutheno-

rum Ordini subiectorum consilio, quo legatos Romam mittere constituerant, ortam esse inimicitiam facillimamque vexationum inter Equites, advenas et aborigenes occasionem. Dusburgensem autem¹⁰²⁾ non modo ipsae, quousque noscuntur, res gestae, obsidio castri Zartovitz et reliqua, sed diploma etiam superius (in §. 4 hui. cap.) commemoratum, in eo, quod narraverit, Fratres Teutonicos non ante quam Legatus permississet bellum gessisse, pia fraudis convincunt, iam 3o. capite inceptae.

8. Haud multum inde temporis quieti datum est et reficiendis viribus, anno enim elapso ex causis non satis cognitis cum Suantopolco, Pruthenis iam subiectis, Sudovitis¹⁰³⁾ et Lithuanis bellum exortum est¹⁰⁴⁾, omnium, quibus Ordo adhuc laboraverat in Prussia, saevissimum. Quod ut persuasum nobis habeamus non solum narrationes faciunt a praecipuis traditae scriptoribus¹⁰⁵⁾ de vastata terra Culmensi, non relictis Ordinis nisi Culmine, Thorunio et Redino castris, de proelio ad lacum Rensen commisso, ubi magna vis militum praesidii Culmensis et Thorunensis cum Marschalcis Theoderico de Bernheim et Benlevino occidione fere occisa magnaue civium Culmensium edita strages¹⁰⁶⁾, sed etiam membranae vindicant in veritatem, de quibus hoc loco fusius scribere est in animo, cum nondum aut publici iuris factae sint, aut ratione habita huius historiarum partis recte consideratae.

Erat hoc quidem anno (1244) Christianorum manus sancto bello devota in Prussiae partibus, quam simul cum Casimiro Cuiaviae Duce fore in potestate beatorum apostolorum Petri et Pauli Innocentius Papa IV litteris affirmaverat apud Lateran. eccl. XIV kal. Iun. (19 Maii) datis¹⁰⁷⁾. Quorum

auxilium Ordini Teutonico non magni tamen momenti fuisse videtur, unde anni 1245 principio, sed litteris ad res gestas praeteriti anni referendis, Innocentius mandavit “fratribus hospitalis S. Marie Theut. ac universis fidelibus christiani exercitus in terra Culmensi et Pruscie partibus constitutis ut illos, qui non nisi nomen Christianum profiterentur et fide neglecta cum Pruthenis et Lethoinis barbaris Ordinis terram vastarent cultui divino quam maxime derogarent (app. n. 2.) omni modo reprimerent. Eodem die Duces Poloniae summus pontifex cohortatus est, ut in tuendam et promovendam Christianam fidem in terris confinibus auxilia ferrent Ordini Teutonico (app. n. 3). Ne autem dubium moveat nomen Suantopolci hic omissum, num de Pomeranorum quoque expeditione in militem Marianorum terram mentio in illis scriptis facta fuerit, iam aliud offertur documentum, quo Archiepiscopum Gnesnensem eiusque Suffraganeos excitat Innocentius IV Kalendis etiam Februariis anni 1245¹⁰⁸), ut brevi amoveant Suantopolcum iam per octo annos a cultu Romano alienum et quos advocaverat Lithuanos et Pruthenos a bello Equitibus Teutonicis inferendo, ne “excommunicationis sententia in eos proferatur.” Iam enim, ut ipse Pontifex litteris professus est, “Prussiae negotium — nobilis vir Swantopolcus Dux Pomeraniae sicut audivimus et referimus cum dolore ad illam inconvenientiam deduxisse dinoscitur, ut nisi super illo cito providentia dei provideat perdi finaliter timeatur.” Tum temporis in summo discrimine rem Ordinis versatam esse iam ex litterarum argumeto elucet, unde sacerdotibus etiam praescriptum, ut solemni execratione a Suantopolei consuetudine omnes deterreant Christianos et si minus obediret ad-

monitionibus et poenis a cultu Christiano repetitis in ipsam hostem provocent armatos. Suantopolcum etiam rerum divinarum severius admonendum, Ordini placandum, S. Ecclesiae reconciliandum Papa litteris curavit eodem die scriptis, in quibus haec etiam traduntur digna cognitu: "Videndum est tibi vir nobilis, ne propter hoc (bellum adversus Ordinem gestum) contra te provoces iram Dei et des apostolicae sedi praesumendi materiam, quod fidei puritate careas et tibi sit in gaudium, claves ecclesiae deducere in contemptum sicut patens ex eo coniectura sumitur, quod pro afflictione cleri, ecclesiarum desolatione multiplici ac pro multis impietatis excessibus iam per octo annos, ut asseritur, excommunicatione ligatus redire ad mandatum ecclesiae non curasti. Te itaque per domini Iesu Christi crucem et sanguinem obsecramus, quatenus — ad pium rediens matris ecclesiae gremium, negotium Christi, quod in Prussia geritur efficaciter habeas commendatum. — Alias autem cum non possimus Dei causam negligere, qui ius studemus unicuique conservare, contra te, quos absit, in talibus persistentem excessibus taliter auctore Domino procedemus, ut de necessitate percipias, quatenus Ecclesia corde tangitur, quod per te fidei negotium sic damnabiliter perturbatur¹⁰⁹)." 1079 April 20th

9. Quae cum a principe Romanae Ecclesiae sacerdotum agerentur, ut Prussiam in Ordinis ditionem et suam reciperet, rerum in his septentrionum regionibus gestarum iam mutata erat facies. Suantopolcum enim victorem, quo minus Ordinis in Prussia familiam iam paene devictam ad ultimum necessitatis perduceret, impediabat filii iam secundo anno obsidis memoria. Unde leni quadam agendi ratione, favoris et pacis speciem prae se ferens,

Ordinis subditos sibi reconciliare et in potestatem, si forte, redigere, cives vero Culmenses ad prodendum sibi Mestvinum perlicere summopere studuit¹¹⁰⁾ Quae res tamen praeter expectationem longe evenit. Nam, fluctuante iam Christianorum in Prussia et terra Culmensi consilio, Ioannis Schorneinii fide, Militum Marianorum constantia et prudentia, ablegatis in castrum Zartovitz obsidibus, in nihilum redigebantur Sculteti Culmensis Reinike et aliorum conatus, ita ut, quos non fides, timor tamen a societate cum Pomeranis ineunda amoveret. Augebantur etiam in dies Equitum Teutonicorum opes, qui nobilium terrae habitatorum et civium Culmensium, cum summo iam rerum discrimine laborarent, freti auxiliis, Suantopolco agros undique depopulante, ad Vistulae ripam Pomeranos profligaverunt, profligatos, abactis tempestate navigiis, ad unum fere omnes ceciderunt; plurimis tranare conantibus submersis, Duce tamen atque paucissimis, quibus fluvium superare contigit, servatis. Neque alienis auxiliis iam indigebat Ordo, qui consiliis usus senis Rabe de Redin¹¹¹⁾, in Slavicis regionibus et Germanicis (partes Alemanniae commemorantur, Bohemia, Cracovia, Polonia, Austria), adversam fortunam, quae ipsi et Christianis perniciem minitaretur, conquestus, Mestvinum etiam transmisserat obsidem Friderico Bellicoso, Austriae Duci: unde sub finem huius anni 1244 ex diplomatibus antea citatis de tempore coniecturam facimus^{111 b)} Poppo de Osterna advenit Magister cum quatuor Ordinis fratribus, ex Marchia autem Misnia et Thuringia, sex Equites Teutonici (cum pluribus certe Armigeris¹¹²⁾) et, quos in Prussiam mitti Duci Austriae placuerat, triginta¹¹³⁾ Sagittarii. Suantopolcus autem, sive copias, quibus instructi milites

Mariani descensuri erant in certamen metuens, seu clade ad Vistulam accepta laborans (nihil enim certi hac de re conspicitur in tempore satis remoto) pacem ineundam ratus est cum Ordine, qua uterque conditionum iam antea probatarum vestigia servare iussus est¹¹⁴), aut anni 1244 fine aut sequentis initio. Iam enim mense Octobri 1245 belli denuo exorti, quod tamen non statim post initam pacem exarserat¹¹⁵) rumor perlatus est Lugdunum¹¹⁶). Qua temporis ratione habita, Archiepiscopum Gnesnensem in illa pace componenda munere fungi nondum potuisse, quod in ipsum delatum erat, litteris summi Pontificis Kal. Februariis 1245 datis, facile cognoscimus. Si tamen restituendae quietis partes aliquem egisse suspiceris, nulli alii illud de rebus nostris meritum vindicaverim, nisi Vilhelmo Mutinensi, pia mente semper colendo, quem exoptatum Culmensium et Teutonicorum Christianorum precibus¹¹⁷) Papa miserat in Prussiam.

10. Causam pugnandi eo tempore (ann. 1244) Kotzebue prodit¹¹⁸) Macconis mortui rem familiarem, quam Ordo Teutonicus magis usu cepisse, quam vel secundum leges inter ipsum et subditos obtinentes, vel ex testatoris voluntate acquisivisse videbatur, ita ut cupidine iniuriae vel arcendae vel ulciscendae omnes accenderet Macconis cognatos, qui etiam, Sudavitis advocatis, terram Culmensensem, duce Suantopolco, depopularentur. Eandem Pruthenorum et Sudovitarum expeditionem opportunam bello incipiendo visam esse Pomeraniae Duci Baczko¹¹⁹) memoriae tradit, uterque Lucae Davidis testimonio nisus, hic tamen dubio. Uti enim auctor, sane venerandus et cui plurimum debemus in cognoscendis rebus patriis, in historiis tamen Suantopolci colligendis diligentiolem, quam in perpendendis, exa-

minandis, coniungendis accuratiorem se praestiterit (quae enim et rerum et temporum perturbatio in illo volumine tertio, ubi de Suantopolco agitur, ab Hennigio etiam improbata¹²⁰)!), ita in narratione de Macconis hereditate iniuste adita minime sibi constat. Primum iam laudat Macconis in Ordinem fidem in adversa etiam fortuna probatam, eiusdem mortui facit mentionem, eaque omnia refert in tempus ante annum 1243¹²¹); tum Grunavium sequens¹²²), Pruthenorum et Sudovitarum expeditionem Macconis bonorum causa factam (ubi Suantopolcus tamen non commemoratur) narrat et eodem tempore advocatum ab iis, qui pro Macconis heredibus se gererent, Trinottam, regis Lithuanorum filium magno cum exercitu Prussiae fines intrasse. Troynatus autem, Mendogi, regis (ann. 1254) Lithuanorum, sororis filius c. ann. 1264 primum occurrit in historia Lithuaniae¹²³). Hunc neque florentem aetate et viribus antea, dum Samogitiam modo Dux regeret bellum illud Prussiae c. 1244 intulisse ex L. Davide elucet, qui tradit¹²⁴), mox post vastatam a Troynato terram Culmensensem Theodoricum a Grueningen in nostras partes se contulisse, cum apud summum pontificem Ordini consulisset in refutandis, quas protulerat Archiepiscopus Albertus¹²⁵), criminationibus. Quo legationis munere virum egregium circa ann. 1251, 1252 Lugduni functum esse non cadit in dubium¹²⁶). Cum iam illa, quae hic afferre licuit opinioni derogent, dissensionem inter Macconis heredes in hoc Suantopolci cum Ordine bellum incidisse, aliis Lucae Davidis locis consentiendum est, ubi de causis huius belli nil constare palam hic confitetur, illic autem Suantopolcum Sudavitarum et Pruthenorum magnam vim Pomeranorum exercitui adiunxisse commemorat¹²⁷).

Nam Kanzovii¹²⁸⁾ sententiam, bellum tum ortum esse propter castrum Zartovitz non Suantopolco sed Samborio ab Ordine traditum, improbamus, cum illud castrum seriori tempore pervenerit in Samborii ditionem, docente Dusburgensi¹²⁹⁾. Non tamen negaverim castrum Zartovitz in belli causis fuisse, nam illud in certum tempus pignori datum esse quis est qui dubitet? Sin autem in rebus temporis obscurioris referendis, veritatem coniecturis etiam exsequi licet — quae ne abhorreant a monumentis, neque documentis admixtae rei minime dubiae speciem prae se ferentes lectori obtrudantur cavendum — hanc sententiam amplectendam crediderim: Suantopolcus tum temporis (ann. 1244) non persequi solum Ordinem Teutonicum decrevit, fretus Pruthenorum opibus et Sudavitorum, quin etiam a Vartislao III, Barnimo I Slaviae Ducibus, Iaromaro II Rugiae principe (cui Suantopolci filia Elisabeth ann. 1241 nupserat¹³⁰⁾) adiutus¹³¹⁾, sed maiora moliens Poloniae Ducibus, Cuiaviensi praesertim bellum intulit, cum eorundem quoque sociis, Militibus Marianis, quos mutua commoda arctissime Polonis coniunxerant, dimicaturus.

11. Non desiderantur, quibus coniunctam cum illa opinione sententiam de bello Suantopolci anno etiam 1245 non cum Equitibus solum gesto sed cum Cuiaviensi quoque Duce, probare periculum facere possimus. Dusburgensis enim queritur, pace iam inita Ducem Pomeraniae Ordinem diu vexationibus, non autem aperti belli damnis adfecisse, tandem vero “ut occulta eius malitia detegeretur” Cuiaviam armis intrasse, agros vastasse, praedas undique egisse, a nullo etiam se impeditum iri, quominus hostes persequeretur respondisse admonentibus, neque se pacem servaturum nisi reddito filio.

Quod cum minus votis succederet, bello premere Fratres Teutonicos coepit. Qua narratione cum Olivensibus annalibus collata¹³²⁾, facile colligere potes ipso in Cuiaviam facto impetu pacem laesisse Suantopolcum. Receptis armis quae gesta sint ex pluribus scriptoribus notissima hic repetere non est in animo, attamen leviter tangere, ne lectori, de quonam bello hic agatur, dubium moveamus vel adumbrandam expeditionum seriem, omissis omnino quae tum gerebantur, turbemus. Castro Zantir igitur vel tum primum exstructo vel firmato¹³³⁾ damnis illatis Suantopolcus eo pepulit Ordinem, ut castrum Zartovitz in pignus sibi commissum Samborio traderet, qui fratri infestus Ordini auxilia ferret¹³⁴⁾. Iam et acrius parabatur a Militibus Marianis bellum. Quod negotium, non commemorato tamen Suantopolco, Innocentius IV adiuvit, concedens omnibus, qui in Prussiam irent, privilegia Hierosolymitana, simulque opes Ordinis in Prussia iam paene fractas testatus est verbis: "De negotio pruscie promotio diu — constanter asseritur quod sit in discrimine nisi velox et grande prestetur sibi subsidium providente sedis apostolice pietate^{134 b)}." Legatus quoque summi pontificis Vilhelmus Sabinus haud dubie operam navavit colligendis e Germania, Bohemia, Moravia, Polonia¹³⁵⁾ militibus, qui sancto bello devoti Prussiam defenderent ab hostium impetu. Illam propter multitudinem et Legati studium, quo armare perrexit in Pomeranos copias, parum attulit utilitatis Suantopolco victoria ad castrum Schvetz, cui muniendo incubuit, de Ordinis et Casimiri Ducis militibus reportata, Ordo impeditus, quo minus praesidiis Balgensi et Elbingensi auxilia ferret, obsessis fere, Pruthenorum seditione undique mota, et pressis

inopia, exstructum in monte Crevose castrum Kirs-
senborg¹³⁶); sed maximo erant detrimento incom-
moda, quae perpessus est post oppugnatum frustra
Elbingense castrum, oppressus paene hostium re-
pentino impetu in villam Subitz¹³⁷) facto et pugna
navali ad Zantirium a Conrado Bremer, ad Schve-
tzam a Friderico de Vida, terrestri autem proelio
a Magistro Poppene de Osterna et Casimiro Cuiaviae
Duce magna exercitus parte exutus¹³⁸). Quan-
quam enim ea qua excelluit animi constantia belli-
que experientia Dux Pomeraniae hostibus denuo
reprimendis strenue institisset, milites tamen, Le-
gati admonitionibus moti in vindicandam a Pruthe-
nis patrios mores servantibus terram socii Equitum
Marianorum, summum periculum Pomeraniae illa-
turi videbantur. Qui Drusigero de Schrotental,
quem Austriae Dux miserat, et Henrico de Lich-
tenstein ducibus, cum Ordinis et Casimiri exerciti-
bus coniuncti, Pomeraniam saevissime vastarunt et
Ducem Suantopolcum insequentem cum plurimis
copiis Pomeranorum et Pruthenorum — quos
utrosque odio in advenas ad patriam tandem a Teu-
tonicis in libertatem vindicandam excitaverat¹³⁹) —
multis exhaustis laboribus devicerunt. Et accede-
bat cladi quod in pacis fundamentis iaciendis com-
modum videbatur, misso ad diiudicandam litem Opiz-
zone Messanae Abbate, cui summus pontifex, mag-
na cum potestate¹⁴⁰) negotium commiserat litteris
II Id. Octobr. P. a. III (14 Octobr. 1245) datis, se-
dandi belli, quod inter Ordinem, Caminensis Polo-
niaeque Duces et Cuiaviae Episcopum ex altera,
Suantopolcum et Pruthenos Christianam fidem re-
spuentes ex altera parte exarserat; nam de rebus
litigiosis nihil certi cognitum esse ex iis, quae cau-
sarum actores Lugduni protulissent¹⁴¹). Armis cum

iam fere debellatum esset, sed, affluentibus Suanto-
polco fortium virorum et qui patriam defenderent
auxiliis, exitium pararetur Ordini advenarum co-
piis non optime freto¹⁴²), Opizzo omnibus acceptis-
simus, pacis aut quietem aut nomen mox restituit,
obtinentibus, quibus iam assueti erant conditionibus,
redditis neque obsidibus Pomeranis neque castro
Zartovitz. Unde, quod secundum L. Davidem¹⁴³)
nonnulli memorant, induciis magis tunc indulsisse
hostes, quam paci ienundae incubuisse credide-
rim. Res compositas esse anni 1246 primis men-
sibus litterarum Opizzoni commissarum tempus,
et narrationem sequentium ratio docent atque re-
centiorum Poloniae scriptorum libri¹⁴⁴), qui Suan-
topoleum tum temporis solutum esse a sacrorum
interdictione, quam poenam Vilhelmus Legatus ipsi
imposuerat, memoriae tradunt, rem sane verisi-
millimam etsi non vetustissimi auctoris nisam aucto-
ritate.

12. Illis in rebus L. Davidem Dusburgensi om-
nino consentire, quem tamen nominibus nonnun-
quam auget vel copiosius disserens illustrat, verba
nonnunquam sequens in vernaculum transfert ser-
monem, cuius partibus et Schützius¹⁴⁵) addictus est,
vidimus. Simon autem Grunavius¹⁴⁶) difficultatem
movere videtur, qui Ottocari, Friderici de Misna
Drusigeri (de Schrotental ipsum vocat) et aliorum
expeditiones uno et eodem tempore, anno scilicet
1247 factas esse narrat. Cuius loci alteram partem
recte iam L. Davides refellit, Ottocari bellum alio-
rumque de Saxonia, Thuringia cet. in annum 1254
vindicans¹⁴⁷), alteram cum P. Dusburgensis c. 54.
p. 3. quadrare lectores cognoscent. Ne autem Gru-
navio nimiam in definiendis temporibus tribuamus
diligentiam, ipse hoc etiam capite efficit. Cum enim

exercitum d. omnium sanctorum (1 Novembr.) 1247 advenisse tradiderit, eodem tamen anno d. crucis invent. (3 Maii) inducias factas esse narrat, quae illorum expeditionem in Pomeraniam sequebantur. Itaque non dubito, quin Dusburgensi obtemperem et diplomati¹⁴⁸), ex quo elucet anno 1247 non ab Opizzone, quem cum Drusigero fuisse in Prussia et L. Davides et P. Dusburgensis consentiunt, sed ab Archiepiscopo Gnesnensi arbitro pacem esse compositam. Unde illam Grunavii narrationem in annos 1245 (adventum sc. Drusigeri aliorumque militum cruce insignitorum) et 1246 (pacem compositam) referre conor, minime negaturus, diem omnium sanctorum et inventionis crucis commode illis conferri posse rebus gestis, ita ut Magister fortasse Generalis, quem tum (anno 1246) in Prussia commoratum esse scimus¹⁴⁹) ad res componendas fecerit momentum. Ceterum, cum Kanzovius et Baczko cum P. Dusburgensi consentiant, ea tamen, quae Kotzebue narravit¹⁵⁰), morae paullulum nobis ingerunt. Pacis enim omnes conditiones a Friderico Bellicoso probatas exhibet, Zartovitz castrum et Mistvinum reddendum, Suantopolcum bella contra Pruthenos se gessurum promisisse, cum apud auctores tamen non constet nisi liberatum esse interdictione sacrorum Ducem, soluto cum Pruthenis foedere, haud mutatis, quae in pace componenda ante id temporis placuerant.

CAPUT TERTIUM.

Bellorum quintum ann. 1247 (§. 1.), sextum 1248 (2 — 5), septimum 1252, 1253 (6) paucis enarrantur.

1. **T**urbatis omnino rebus Prussicis ne illa quidem Opizzonis pax anno 1246 composita mederi potuit, adverso enim cum Poppone de Osterna Magistro Generali Henrico de Hohenlohe in Germaniam, discordia inter homines exacerbatos facile erupit. Quae de re mutuis haud dubie vexationibus coniuncta nulla mentio facta est apud illius temporis scriptores, sed in diplomate tamen, de quo palam edendo Kotzebue meritus est. Discimus enim ex arbitrio Gnesnensis Archiepiscopi et Culmensis Episcopi VIII Kal. Novembr. 1247 scripto¹⁵¹⁾ sopitas tum esse inimicitias, quos cum Ordine exercuerat Suantopolcus, neque solum propter Pruthenos et obsides liberandos pugnatum, sed litem etiam contestatam esse de portoriis solvendis, limitibus definiendis. Arctius quoque Ducum Poloniae et Equitum Marianorum causas coniunctas cognoscimus, ita ut edicendum esset, nunc quidem detinendae Vissegrod arcis consilium non communicare cum Ordine Duces¹⁵²⁾. Sed ad eam pacis conditionem animum advertamus, qua iniunctum est Ordini officium reddendi primo quoque tempore Mestvini, unde convicti simus necesse est, Suantopolcum ignotis, quibus filius Ordini obses tradebatur, pactis iam satis fecisse.

2. Non diuturna tamen pace gavisi sunt nostrarum regionem incolae, quippe quibus bella gerenda

acerrima, ingentes pro religione et libertate, condenda et tuenda republica conatus faciendi erant, summa pericula subeunda. Secundum P. Dusburgensem enim Frater Henricus de Vida 1247 magna cum copia militum in Prussiam se contulit et de bellis edoctus, quae diu et crudeliter inter Pomoranos, Pruthenos, Ordinem et socios saevierant, in nocte ante diem festum, quo Christum natum celebramus, arcem expugnavit Pomesanorum¹⁵³), Christburg inde dictam, a Suantopolco quondam exstructam, quae haud dubie iam pace ab Opizzone composita a Suantopolco relictā erat, cum anno 1247 mense Octobri nulla huius castrī mentio facta est. Argumento etiam asseritur eo, quod castro illo expugnato, a Pruthenis defenso, pacem cum Suantopolco neque laesam, neque in impetu enarrato Pomoranorum ullam manum memoratam invenimus. Mox autem bellum denuo motum. Duci enim maxima pollicebantur auxilia Pruthenorum copiae ab Equitibus Teutonicis, qui auctis iam opibus confiderent, excitatae; neque iusta belli renovandi causa defuisse videtur. Frustra enim cum allatus esset nuntius, Henricum de Vida Prussiae Magistrum (vel eius potius vices gerentem) venisse, Suantopolcus Henrico de Lichtenstein, quem legatum impetraverat, ut Mestvinus sibi redderetur, magno-pere institit. Ne autem credas factum id esse Ducis negligentia, cui spretis pacis anno 1247 compositae conditionibus non licuerit ut libertatem poscerit filii, ipse Dusburgensis, Ordinis certe fautor, posteris prodidit, Henricum de Lichtenstein non propter laesas huius pacis leges sed illius, qua Mestvinus obses traditus erat, Ducem reprehendisse eiusque preces irritas duxisse. Neque ipsum Magistrum, quem in insula Vistulae convenerat, ut colloquen-

tur commovere potuit, ut iustis annueret votis, Suantopolcus, cuius consilia maturior aetas temperasse videtur. Iam igitur arma capienda erant ex causa satis probabili nam iustum bellum quibus necessarium, pia arma, quibus nulla nisi in armis relinquitur spes. Incepti belli ratio docet, neque tum temporis Ordinem a sociis Polonis destitutum esse, cum enim Suantopolcus hostibus clam persequendis aliquod temporis trivisset, laesa palam rerum placida specie Cuiaviam, Casimiri Ducis terram, vastatis agris depopulatus est. Unde mihi quidem suspicio orta est, pace illa anno 1243 inita, cuius conditiones non servavit nisi P. Dusbургensis, easque non plenas Mestvinum non Ordini solum sed Ducibus quoque Poloniae (quod etiam foederi anno 1243 cito optime respondet) obsidem traditum esse¹⁵⁴), quorum infestissimus Suantopolco et armis inferendis aptissimus Casimirus videbatur. Neque a militibus Marianis abstinuit senex bellicosus, qui adiecta Pruthenorum manu, castrum Christburg anticipi via impugnatum occiso Ordinis praesidio in ditionem recepit. Tum vero summa belli eo contineri videtur, ut, exstructo prope illud castrum Novo-Christburgo, unde eruptionibus saepe factis hostem vexarent Fratres opibus Germanicis freti, Suantopolcus atque Prutheni id quoque diruendum censerent; quorum exercitus, antequam castra coniungerent, alter ad Christburgum, ad Zantirium victi in fugam vertebantur, ita ut ipse Suantopolcus e manibus hostium vix evaderet. Qua clade territum Ducem tradunt ab expeditionibus bellicis sibi temperasse, qui mox etiam pacis denuo componendae amplectebatur consilium¹⁵⁵).

3. Ceterum omitti nolui, L. Davidem omnibus fere partibus Dusbургensi in hoc bello describendo

consentire, eo quidem excepto, quod Vetus-Christburgum ante Pruthenorum et Suantopolci cladem expugnatum ab Equitibus Teutonicis tradit. Mentionem etiam facit, auctores sequens nonnullos, quorum nomina non tradidit, induciarum hebdomadibus viginti praeterlapsis redintegratum esse bellum, quod iam praecedentibus, quibus Grunavii sententiam de ann. 1247 tractavi, refellitur. C. Schuetzius eundem fere cum Dusburgensi servat rerum gestarum ordinem, quibus tamen adiicit Suantopolcum bellum coepisse Ordinis copiis in Golube repentino impetu suppressis, tum autem praedis ex Cuiaviae actis destitutum esse a Magistro Henrico, qui post-hac (Duce, qui cladis ad Christburgum Pruthenis illatae certior factus prope Zantirium castra locaverat, devicto) Pomeraniam etiam vastavit anno 1249, in quo numero fallitur auctor. Consentit, tempore melius servato, turbata tamen eventuum serie et Henrici de Vida primis rebus gestis confusius exhibitis, Kanzovius^{155 b)}, qui etiam narrat Lithuanos advocatos esse a Duce Pomeraniae¹⁵⁶⁾. Ut tamen proeliis ad Golube et in revertentem ex Cuiaviae Suantopolcum factis et Pomeraniae denuo vastatae minus fidei adhibeam, Dusburgensis facit, qui certe res illas Ordinis secundas minime silentio pressisset, si notae fuissent ipsi. Baczko cum Dusburgensi consentit, de Wal Schuetzium etiam ducem sibi elegit, Kotzebue Dusburgensi obtemperat^{156 b)}, omissis tamen Pruthenorum et Suantopolci cladibus, adiecto de S. Iohannis Equitibus Ducis sociis nuntio (apud de Wal etiam commemoratur), quae narratio ex Sim. Grunavio¹⁵⁷⁾ fluxit atque ex Suantopolci benivolentia, diplomate testata¹⁵⁸⁾ fit verisimilis. Sellius¹⁵⁹⁾, Dusburgensem et Schützius secutus, in vastata Pomeraniae Olivam praesertim

detrimentum cepisse narrat, qua de re ex iis quidem annalibus Olivensibus, qui praesto sunt, nihil habeo compertum.

4. Relictis scriptorum fluctuantibus sententiis iam diplomatum fide in enarranda pace composita nitimur, qua demonstratur, III kal. Iunii (30 Maii d.) Innocentium IV litem inter Suantopolcum et Ordinem "super quibusdam terris, possessionibus et rebus aliis" coram episcopo Portuensi diu iam per procuratores Lugduni actam, componendam tandem Episcopis Caminensi, Lubucensi et Culmensi commisisse^{159 b)}. Qui viri num pacis restituendae periculum fecerint incertum est, primae enim litterae paci ineundae servientes coram Iacobo Archidiacono Leodiensi "domini pape capellano ac eiusdem in polonia, pruscia et pomerania vices gerenti," cui sedandae discordiae commissum negotium, scriptae sunt feria quarta post nativitatem Mariae (12 Sept.) 1248¹⁶⁰⁾. His, ut arbitrium anno 1247 ab Archiepiscopo Gnesnensi et Episcopo Culmensi pronuntiatum accuratius observaret, Suantopolcus iureiurando adigebatur, filium tamen exposcens. Ea etiam pacto continetur conditio, quae in foedus Ordinis cum Poloniae Ducibus et Samborio iam 1245 ictum, neque tum temporis solutum spectat: "si ego (Suantopolcus) non exhibuero iusticiam per iudicium competens vel amicabilem compositionem nobilibus viris Kazcmiro duci Cuiavie et primuzloni et Boleslao ducibus polonie et duci Samborio fratri meo, licebit eisdem fratribus (Teutonicis) contra me sine sui lesione iuramenti prefatos duces adiuvere." Omnibus huius pacis conditionibus iam Septembri mense Suantopolcum satis fecisse, ut crederem, diplomate¹⁶¹⁾ inductus sum, decim. Kal. Octobris scripto, ubi iam inter testium nomina occurrit

“Woiath subdapifer,” quem obsidem factam esse anno 1243 constat; neque tamen ante hunc anni 1248 mensem nomen occurrit in rebus gestis aut membranarum testibus, quod notandum esse duxi, ne iam dudum ante redditum Mestvinum ille exercitus dux reversus esse in Pomeraniam videatur. Filium quoque diu desideratum tandem sub finem Novembris mensis recepit Suantopolcus, quem simul cum Henrico de Vida ad servandam pacem solemnī sacramento adactum esse legimus¹⁶²). Ex hoc etiam diplomate Ordinem cum Casimiro, Premislao, Boleslao, Samborio Ducibus foedere coniunctum fuisse elucet, pacem autem composuisse sociis minime neglectis, ita ut ipsi liceret auxilia illis ferre contra Suantopolcum, non laesa tamen pace nuperrime inita cum Pomeraniae Duce. Ceterum id primum animadvertendum esse duxi, conditionibus in illo pacto exhibitis etiam refutari, qui Suantopolcum non nisi propter Pruthenos Christianae fidei addictos sed durius habitos bella gessisse cum Ordine credunt, tum, apparere vestigia arbitrii, cui partes consenserant anno 1247 et conditionem annis 1243, 1246 latarum aliorumque diplomatum, quae saeculorum absorbit aestus, quibus castrum Pin¹⁶³) utendum fruendum cum aliis villis Suantopolco concesserant Fratres, posthac autem ipse Henricus de Vida loco castrī Pin Lanzae terram possidendam Duci permiserat. Cetera huius anni diplomata, quibus Suantopolcum sacrorum etiam interdictione punitum esse videmus, missa faciamus, cum non respiciant nisi iniurias a Suantopolco, Samborio et Ratiborio sibi invicem illatas, res autem ibidem scriptas, quae illustrandis cum Ordine bellis inserviunt, iam alio huius libelli loco sint examinatae. Attamen commemorare libet,

ex sententia Iacobi Legati, qua sacris interdicebatur Suantopolcus, poenam eum non luisse: id enim a nullo illius aetatis scriptore narratur, quin et Berthogus, Fratrum S. Francisci minoris Ordinis Thorunensium Gardianus Suantopolcum "a Iacobo Archidiacono cum Ordine et Samborio ad concordie unitatem reductum esse" testatur¹⁶⁴).

5. Quam pacem componere cum licuerit Iacobo Archidiacono, reducendis ad fidem Christianam Pruthenis (qui ad Crucke 1247 victores iam redacti erant in Ordinis potestatem) moderando, quod durius exercere solebant, Mariani in subditos minus sibi addictos, imperio, condendis denique et vitae humanioris et iam efflorescentis reipublicae Prussiae fundamentis animum adiecit. Unde privilegium conversis ad religionem concessum est¹⁶⁵), memoria quam maxime dignum, cuius conditiones hic referre non ex re videtur, nedum omittantur, quae bella Suantopolci respiciant. Etenim locus "super hoc (ratio habetur privilegiorum ab Honorio III et Gregorio IX Pruthenis concessorum) coram sanctissimo patre nostro (Innocentio IV) per procuratores partium predictarum (Ordinis et Pruthenorum) diutius altercatum" tempore inter annos 1245 et 1248 Pruthenorum legatos summum Pontificem adiisse confirmat, quos, cum in eundem reum peragenda res esset, cum Suantopolci legatis, finium regundorum causa annis 1245 et 1248¹⁶⁶) apud eundem versantibus, consilia communicasse credimus. Tum coniunctas cum Suantopolco ad reprimendum Ordinem copias voces demonstrant "quod cum aliquo Christiano vel pagano federa indebita siue colligationes vel conspirationes contra eosdem . . magistrum et fratres de cetero non facient vel habebunt¹⁶⁷)."

Eodem anno (quart. Id. Ianuar. 1249) Albertum etiam Prussiae et Livoniae Archiepiscopum vexationibus, quae diu et ipsum et Ordinem invicem sibi infestos auxerant, finem imposuisse, negligi nolim. De qua lite cum nihil certi enarratur, quod ad res gestas in Prussia spectaret, fontibus, e quibus accuratior notitia fluere potuisset, iam non apertis¹⁶⁸), sententiam tamen prodere licet, illum etiam virum, in turbido rerum statu, ad impugnandos Milites Marianos Suantopolcum fortasse non neglexisse socium. Quae his etiam verbis comprobari videtur coniectura: “nec idem archiepiscopus procurabit aliquod malum fratrum ipsorum (Teutonicorum) per se vel per alios — nec unquam cum aliquo vel aliquibus Christianis vel paganis societatem contrahat vel amicitiam contra fratres eosdem¹⁶⁹).”

6. Pacatis tandem rebus Prussicis Ordinem et Suantopolcum usque ad annum 1252 bellis abstinuisse, altum silentium, quod de illo tempore omnes tenent scriptores, testari videtur, quietem autem primis anni 1249 mensibus non turbatam esse nobis persuadet Innocentio IV bulla Lugduni XI Kalend. Novembr. Pont. a. VII (22 Octobr. 1249) scripta, qua pacem ad consilium Archidiaconi Iacobi compositam confirmat et “compositionem — hactenus pacifice observatam” laudat¹⁷⁰).

Dux autem, iam reddito filio, Ordo rebus gaudens expeditioribus (quod enim armis parandum tuendum erat imperium nunquam curis, periculis certaminibus omnino solvebat Equites), et civibus iuvandis, novato privilegio Culmensi, consulens, facile tamen ad redintegrandam inimicitiam moverentur necesse erat, ut ex rationibus iam pridem illustratis apparet. Bellum denuo ortum esse anno 1252 annales Olivenses docent, qui mense Ianuario

Ordinis copias Pomeraniam vastasse et Olivam etiam depopulatos esse, victis Ducis militibus, conqueruntur¹⁷¹). Impetum ut ulcisceretur Suantopolcus cum Pruthenis, nondum Christianae fidei addictis Pomesaniam vastavit ante mensem Iunium, ne iis quidem parcens aboriginibus, qui sacris nuper initiati erant Romanis, uti ex diplomate, non ab omnibus quidem dubiis remoto, colligitur¹⁷²). Aliis etiam altercationibus tunc occupatum fuisse Ordinem pax cum Cuiaviae Duce hoc anno composita¹⁷³) edocet. Neque tamen, quod Kotzebue suspicatur, probaverim, arma coniuncta fuisse Ducum Equitibus vicinorum, Pomeranum dico et Polonum, nulla huius foederis mentione facta, neque in illa membrana, neque in elusioribus conditionibus pacis, a Suantopolco anno 1253 tert. Kalend. August. redintegratae¹⁷⁴), quae Ducem rebus angustis laborasse demonstrat. Sed mense Aprili, Fratre Gerhardo intercedente, cum ad confirmandam mutuam fidem Episcopus Cuiaviensis et Magister Prussiae foedere icto mulctae C Marcorum eum astrinxerint, qui res pacatas turbaret¹⁷⁵), neque in Suantopolci pace plane negligatur Cuiaviensis Episcopus, consilia uterque communicasse videtur. Restituta iam inter Pomeranos et Ordinem pace, nec illae Innocentii IV litterae¹⁷⁶), quibus Suantopolcum admonet, ut Iacobi Archidiaconi pacem agris vastatis violatam, observet accuratius, locum habebant. Imo vendidisse Suantopolcum, in animi iam omnino Ordini reconciliati tesseram, civibus Culmensibus insulas in Vistula duas, edocemur ex monumento illius aetatis minime negligendo¹⁷⁷), cum id vividissimis coloribus depingat Ducis sinceram in hostes, Ordinem et cives Culmenses¹⁷⁸), quibuscum in gratiam redierat, benivolentiam.

7. Itaque anno undecimo; uti vulgo traditur (1242 ad 1253 usque¹⁷⁹), nam primum illud anni 1258 bellum, quo terra Culmensis vastata non videtur a Pomeranis, apud nostrates commemoratum non invenimus) bellis inter Suantopolcum atque Ordinem finis impositus est. Quorum singula copiosius tractare et fusius enarrare non erat quidem in animo, cum res turbatas paucis perlustrare sufficeret et criticis momentis in certum ordinem revocare: sed hac etiam ratione manifestum erit, cognitu quam maxime dignam esse illam aetatem, qua Ducem videmus fortem, strenuum, magnanimum, qui frustra tamen, iracundia, benivolentia, commodis, populi alieni odio stimulatus, impedire ausus est, quo minus conderetur in nostris partibus maximum et omnibus viribus excolendis tum temporis satis aptum Ordinis imperium. Qui Equites iam ex illo bellorum in Prussia gerendorum initio ii cognoscuntur, a quibus terra in ditionem redacta est et respublica laudandis legibus, incolarum libertate, tranquillo rerum statu, civitatum opibus florentissima tum constituta tum diu servata. Prutheni illo etiam tempore pro aris et focis arma capiebant ut avitam libertatem, deos gentilicios, omnia denique, quibus tuendis populus etiam minus excultus studet e naturali quadam recti notione, defenderent, mox tamen devicti, quippe quos ne summum quidem periculum ad coniungendas vires in patriae communis servandam salutem ducere potuit. Inde effectum, ut nunc linguae Prussicae vestigia modo appareant, servato tamen animi vigore, quem inimici nunquam impune neglexerunt, aucto patriae, nato populi infesti quondam, cui nunc tamen addicti sumus, amore, quem nostra testatur historia, multis iam abhinc annis egregie culta,

testantur monumenta iam diligentissime in antiquum splendorem revocata et, nostris etiam consiliis armis, liberata tandem ab hostium incursionibus cara Germania.

DIPLOMATUM NONDUM EDITORUM APPENDIX.

1. (Dipll. Olivensium sext.)

In nomine sancte et individue trinitatis Amen.
Ego Samborius divina miseratione Dux de Liube-
sow Omnibus presentem paginam visuris Salutem
in omnium salvatore. Ut ea que a nobis geruntur
firmiora transeant ad posteros Nos presens factum
nostrum scripture testimonio duximus perhennandum
Notum itaque esse cupimus tam presentibus quam
futuris Quod nos ob remedium animarum pro-
genitorum nostrorum contulimus viris religiosis do-
mino abbati et fratribus in olyua deo famulantibus
ad structuram monasterii ab ipsis iam iocchoatam
hereditatem que radostovo dicitur et in villa no-
stra Raicovo ad decem aratra theutunicalia cum
omnibus pertinenciis absque omni exactione et ser-
vicio libere et pacifice predictas hereditates perpe-
tuo possidendas In cuius rei testimonium presentem
paginam sigillo nostro et sigillo fratris Florencii
magistri fratrum calatrauiensium in thymaua fecimus
roborari. Datum in thymaua Anno dni M^o CC^o
vicesimo quarto in vigilia beati Laurencii marty-
ris. testes huius donacionis hii sunt. ethelerus ab-
bas in olyua Henricus prior Sibrandus cantor. fra-
tres ibidem. De thymaua frater Conradus fr her-

bordus et fr magnus Bartholomeus pincerna mass-
laus pallatinus de Szweze.

Cerea sigilla, taeniolis ex charta Pergamena fa-
ctis diplomati appensa, quorum in altero minori
non cognoscuntur nisi litterae “anul . . . ducis
Sambory,” exhibente altero b. virginis cum puero
Iesu effigiem atque inscriptionem “. . . gillum fra-
trum S. ncte M ma”

2. (Tab. Regiomont. loc. 3. c. 21.)

Innocentius seruus seruorum dei. Dilectis filiis . .
Preceptori et fratribus Hospital Sce Marie Theuto-
nicor ac uniuersis fidelibus christiani exercitus in
terra Culmensi et Pruscie partibus constitutis. Sa-
lutem et apostolicam ben. Turbat cor nostrum
quicquid impie in offensam dei presumitur et in
suorum discrimen fidelium nequiter attemptatur.
quorum nos patres licet immeriti a conditore om-
nium constituti debemus circa ipsos illius proui-
sionis adhibere studium quod eos et a periculo pro-
ditionis eripiat et ipsis materiam prosperitatis ac-
quirat. Sane uestris et peregrinorum laboribus et
tormentis in Polonie partibus uiget et proficit
christiana religio que olim quasi finale patiebatur
excidium, exposita gladiis . rutenorum qui licet
triumphantibus uobis per divini uirtutem auxilii
multipliciter sint attriti tamen hoste humani generis
suscitante scandalum ut fructus vestri operis perferat
detrimentum, quidam solo nomine christiani chri-
stum persequentes in nobis cum ferali Letoinorum
ac Prutenorum gente nos sicut accepimus immani-
ter opprimunt et terram uestri precio sanguinis

acquisitam, divino cultui subducere moliuntur. Verum cum dignum sit ut omni virtute talium reprimatur impietas et ab incursu discriminis uestra congregatio preseruetur uolumus et mandamus in remissionem nobis peccaminum iniungentes. quatinus huiusmodi perfidos christianos ac letoinos et prutenos eosdem dei causam sic dampnabiliter persequentes, bracchio potenti deprimere et ipsorum infringere cornua uigilanti sollicitudine studeatis. ita quod nos et ceteri terre Culmensis et Pruscie fideles in hiis que sunt uestre salutis et christiane respiciunt religionis augmentum, semper possitis deo propitiante proficere ac tandem perempnis glorie bravium optinere. Dat Lugdum kal. Februar pontificatus nostri anno secundo.

Sigilli plumbei (Bullae) non restat nisi funiculus cannabinus.

3. (Tabular. Regiomontan. loc. 3. nro. 23.)

Innocentius episcopus seruus seruorum dei. Dilectis filiis Nobilibus uiris ducibus Polonie. — Salutem et apostolicam ben. Multam a longis retro temporibus sollicitudinem subiuit ecclesia quod fideles in terra Culmensi et Pruscie partibus constituti ab infidelium possent liberari discrimine et ibidem fidei catholice gloria uoluita susciiperet incrementa. Sane per subsidium diuine gratie iam grande ipsarum terrarum spatium est christiano nomini subiugatum. quod sollicitudine uigili submultis Dilectorum filiorum fratrum hospital Ste Marie Theutonicorum oportet expensis et laboribus conservari. — Maxime cum horrenda crudelitas partis opposite uires semper acuat ut dei familiam

quod absit deiciat et extinguat. Rogamus itaque nobilitatem uestram et hortamur attente in remissionem uobis peccaminum iniungentes. — quatinus tam pium negotium habentes pro diuina et nostra reuerentia comendatum dictis fratribus et fidelibus in predictis partibus constitutis uos reddatis uerbo beniuolos ac opere gratiosos. et eisdem alias per nos ac uestros sicut aliquando de quo uobis grates speciales referimus prestitistis oportunum subsidium impendatis. ita quod ipsi diuina suffragante potentia cum triumpho subsistere ualeant impetum Pruthenorum sicque fiat quod ex hoc uobis teneamur ad gratias et retributio perempnis glorie uobis a diuina proueniat pietate. Datum Lugduni Kalend. Febr. pontificatus nostri anno secundo.

Sigillam plumbeum (Bulla) consueto more appensum funiculo cannabino.

NOTAE.

1) Martinus Gallus (edit. Lengnich. Gedani 1749) p. 72. 80. 81. 83. 84. 85. 89. 91. 93. 96. 98. — Vincentius Kadubko (edd. Lengnich) p. 12. 19. 20. 23. — Dlugossi s. Longini histor. Polon. Lips. 1711. lib. 2. p. 160. ann. 1013. — Th. Kantzow Pomerania edd. Kosegarten. Gryphisv. 1816. T. 1. p. 66. — Ceterum cf. I. I. Sell Gesch. des Herzogthums Pommern. Th. 1. Berl. 1819. p. 102. 103. 106. 111. 304. 306. — Ludov. de Baczko Geschichte Preussens. Band 1. Königsberg 1792. p. 129.

2) Pruthenos Pomeraniam hostes invasisse docet Matthias de Michovia in Pistorii historiae Polonic. corp. tom 2. Basil. 1582. l. 2. c. 16, sed eosdem saepius accolis contra Polonos coniectos invenimus: Kantzow l. l. — Matth. a Michov. ap. Pistor. tom 2. l. 3. c. 7. — Mart. Cromer. ap. Pistor. tom. 2. l. 5. p. 465. 467. — Sell. 112. 119.

3) Frid. de Dreger Codex diplomat. t. 1. Stetin. 1748. nro. 32. — Exempl. origin. in tabulario Regimontan. locul. 48. insor. Pommern u. Pommeseß. — n. 1.

4) Referendus videtur ad illos conatus Pomesanorum impetus in castrum Schoeneck factus. V. Sim. Grunov. chron. msitr. 7. c. 5. cf. (M. A. Hanov.) Preussische Sammlungen Band 2. Danz. 1748. p. 355—364.

5) Olivae (ann. 170. cond. fallitur L. Poelitz, qui in libr. Gesch. der Preussisch. Monarchie Leipz. 1818. p. 313. annum tradit 1178, a D. Grolath. Versuch e. Gesch. Danzigs. Königsberg 1789. Bd. 1. p. 36. fortasse seductus.), Zarnovicii, Sucoviae (1209) Monasteria condita. De carmelit. strict. obs. familia non ante ann. 1217 instituta v. Pr. Samml. I, 766, de donationibus autem principum Pomeraniae religionis causa factis cf. not. 3 atque (Gerken) gründliche Nachricht von den Herzogen von Pommern Danziger Linie. Berl. 1774. p. 25. not. a. — C. Schütz histor. rerum Prussicar. wahrhafte Beschr. cet. 1599.

fol. 12. — Tabul. Regim. locul 48. nro. 3. diplomatum; quae Olivae asservantur, originalium quartum a Subislao Duce Pomeraniae anno 1215 datum, quo falsi demonstrantur Sell. Geschichte Pomm. I, 313, not. o. D. Gralath (Pr. Lieferung cet. Leipz. 1755. I, 763.) et (Gerken) gründl. Nachricht p. 27. §. 12., Gralath Gesch. Danz. I, 38. Kantzov I, 218, qui Subislaum ante ann. 1209 vita decessisse opinantur. Diem obiisse supremum 28 Decembr. 1217 et Olivae sepultum esse annal. Olivens. ab ann. 1170 ad 1586 f. 5 tradunt.

6) ann. 1209. Acta Borussica. T. I. Königsb. et Leipz. 1730. p. 249.

7) ann. 1211. Act. Bor. I, 251.

8) ann. 1215 Act. Bor. I, 259—61.

9) ann 1217. Act. Bor. I, 262. — M. Luc. David. Preuss. Chron., herausgeg. v. D. E. Hennig. Bd. 2. Kgsb. 1812. p. 24.

10) ann. 1218. Act. Bor. I, 264. — Luc. Dav. II, 25.

11) ann 1219. Act. Bor. I, 265. — Luc. Dav. II, 25.

12) "Terram nomine Colmen, quam a Christianis longis retro temporibus habitatam, predecessoribus dilecti filii nobilis viri C. (Conradi) ducis Polonie dominantibus." — Gregorii IX. pap. litt. d. d. Reat. 3 Non. Aug. pont. a 8 (3 August. 1234) scripto transsumto anni 1448 servata in tab. Regimont. locul. 2 (Gregor. IX. inscr.) nro. 32, cuius verba sequitur notissima Innocentii pap. IV. epistol. ann. 1243. scripta, in Act. Bor. I, 423. Dreger. cod. dipl. I, n. 160. — cf. Act. Bor. I, 62. 268. — (Lenguich) Polnische Bibliothek. Tannenb. (Danzig) 1718. t. I, p. 301.

13) Hanc nominis scribendi rationem servandam esse duxi, quae omnibus fere litterarum antiquiorum documentis nititur, Suantopolcus enim legitur in dipl. Olivens. n. 8 et 9b; Dreg. cod. n. 130. Swantopolkus, Swantopolkus Act. Bor. I. 275. L. Dav. II, 27. dipl. Olivens. n. 5. 7. 9. v. Kotzebue Preussens aeltere Geschichte. Bd. 1. Riga 1808. p. 403. L. Dav. III. dipl. app. n. 3. Dreg. n. 183. 188. 189. 230. 288. 343. 378. Quae autem inveniuntur: Swantopoltus (tab. Regim. loc. 48. n. 3.), Swantepoltus (ibid), Suantepoltus (Dreg. n. 39b), Suantepolcus, Suatopolcus (Dreg. n. 92.), Suatopolchus (L. Dav. III. dipl. app. n. 1.), Swantepolcus (Dreg n. 77.), Szwantopolcus (dipl. Oliv. n. 10.), Suantopolchus (Kotzeb. I, 411. — tab Regim. I. 48. n. 12.), Suantopelcus (apud Dusbургensem, a Ch. Hartknoch. Ien. 1679 edit. et in eiusd. chron. cod. mscr. Regimon-

tano sollemnis forma — L. Dav. III. dipl. opp. n. 6.), Swantopulcus (L. Dav. III. dipl. app. n. 13.), Suentopelcus (Cod. diplomat. Poloniae. t. 4. edd. P. Dogiel. Vilnae 1764 p. 24.), Sventopelcus (Pr. Samml. I, 526.), Sventopoli, Zwantepolc (in sigillis diplomatum tabul. Regim. loc. 48. n. 15. et 21 servat.), Sven-topolcus (L. Dav. III. app. n. 2.), Santopolcus (Dreg. n. 184.) — non sunt nisi mutationes nominis apud Slaus satis usitati (Dreg. n. 40. Mart. Gall. ap. Lengnich. p. 87. Sell. I, 403. 404.), neque apud nostros inauditi.

14) Act. Boruss. I, 275. — L. Dav. II, 27.

15) Pr. Samml. III, 664—678. — Gründl. Nachricht v. d. Pomm. Herzogen Danz. Linie §. 8. 9. 12. 14. Frustra repugnat D. Gralath in Gesch. Danz. I; 35—40 44. 47. celeberrimi I. Uphagen librum sequens: Ehrenrettung der ältern Polnischen Geschichtschreiber gegen die gründliche Nachricht von den Herzogen von Pommern Danziger Linie 1774.

16) Pr. Samml. III, 663 tradit quidem ann. 1174, Casp. Schütz autem fol. 12 v. 1179 exhibet.

17) ann. 1215. Dreg. cod. n. 39. et ibid. not. i. — Suant. dux totius Pomeraniae.

18) Kalendis Maii Mestwinus antiquus dux Pomeraniae anno dni 1220 (mortuus est). — Lib. mortuor. Pelplinensis monast.

19) Swantepolcus de Gdanzk. Dreg. n. 77. — sigill. dipl. tab. R. XLVIII, 21 a.

20) Sell. I, 304. Dreg. n. 39 b.

21) Samborius de Lynbesow. Dr. n. 77. dipl. Oliv. n. 6.

22) Dreg. n. 77. ibid. not. e.

23) Terram Gymer cum tota Wansca Wartislao assignatum fuisse, ex dipl. ap. Dreg. l. l. typis excus. colligitur. Quod annales etiam Olivenses affirmant, ubi fol. 26 b: Hunc ducem (Swantopolcum) Urbanus papa IV pontificatus sui anno primo (1261—62) rogavit et hortatus est, ut qui esset executor testamenti ducis Pomeraniae Warcislai, monasterio Olivensi possessiones Wancza, quas ille in ultima voluntate eidem monasterio pro animae suae remedio legarat assignari curet. — Kotzeb. I, 414 de Wartislao falsus.

24) Dreg. n. 39 b. Nos Suant. — ven. Pomeranorum Episcopo s. Caminensi Sighewino propter violentiam sibi illatam damus hereditatem cet.

25) C. Schütz hist. f. 12. — dipl. tab. Reg. 1. 48. n. 3. cf. Pr. diefer. I. p. 763. not L. Dav. III. app. p. 4. — Dreg. n. 39 b. — Dipl. Olivens. nro. 5. — Pr. Samml. I, 326.

26) Chron. Oliv. p. 11. (cf. C. Schütz f. 32. v. L. David. II, 10.) "Pruteni Pogazani — in Pomeraniam sese infundentes totam eam vastaverunt. — Inter quae mala etiam conventus fratrum de Oliva usque in Gdantz k per eosdem ductus est, ibique 27 Septembr. trucidatus. — Dux Samborius de Lubesow ad structuram monasterii dedit hereditatem Radestowo cet eod. ann. 1224 die 9 Augusti." Membranae hic commemoratae, quae Olivae asservatur nondum edita, exemplum huic libello adiungi curavimus (app. n. 1.), cum ex ea evinci potest, in Pomeraniae finibus, Timavam elico villam inter Mevam et Neuenburg urbes in collium iugo ad Vistulam sitam, fratres fuisse ordinis Calatraviensis, qui alias (Act. Bor. I, 409.) "fratres de Thymau" dicuntur (Herbordum enim in nostro doc. vocatum eundem esse, qui Gerhardus occurrit in illo diplomate collatis vocibus elucet). Quam rem a nostris scriptoribus minime negligendam, non tamen cum Suantopolci bellis coniunctissimam, hic missam facimus, traditis quae ducere possint in illam rem accuratius perquirendam.

27) Helena soror Suantopolci. Boguhp. ap. Sommersb. t. II. p. 57. Dlugoss. edit. Lips. I. VI. col. 635. 636. Matth. de Michov. l. 3. c. 34. ap. Pistor. — Hic parum sibi constat Gerken gründl. Nachricht cet. p. 32. 38. 46. — A Bogup. discedit Hennenfeld p. 245.

28) L. Dav. III, 84. not. Hennigino autem, consentiente Hanorio Pr. Samml. III, 676) Helenam Suantopolci filiam fuisse opinatur.

29) De illis rebus gestis ut persuasam nobis habeamus, moment, narrationibus quidem hic illic turbatis, Boguphal ap. Sommersb. p. 57. annal. kadlubkoni adiect. op. Lengnich. p. 31. 37. Kantzov. I, 230. 231. Sim. Grun. tr. 4. c. 5. §. 1. C. Schütz b. 32. ex monument. Olivens. "Swantepoleus — victrici manu se de subiugio principum Poloniae excussit." Hennens. ap. Sommersb. p. 245.

30) Kotzeb. I, 332. Act. Bor. I, 72. 406. 414. Dreg. nro. 78. 84. Act. Bor. I, 66. 396.

31) L. David. II, 38. not. III. app. p. 5.

32) Kotzeb. I, 402.

33) Act. Boruss. I, 66. Dreg. cod n. 78. Ita Templarii quo-

que Milites Christi dicebantur sec. du Fresne glossar. med. et inf. latin. Francof. ad Moen. 1681. tom. II. col. 544.

34) Dusb. p. II. c. 4. cf. L. David II, 9. S. Grun. tr. 4. c. 4, a quibus discedunt, me quidem non omnino probante, Hartknoch. ap. Dusb. I. c. Kotzeb. I, 331. 32.

35) Dreg. cod. n. 77.

36) Dusb. p. 3. c. 10.

37) Dusb. ib. c. 11. L. Dav. II, 70 — 72. Annum 1234 annales kadl. adiect. ap. Lengnich. p. 37. Kantzov. I, 236.

38) Sell I, 319. Sim. Grun. tr. 7. §. 1.

39) L. David. II, 71 — 74.

40) 1233 d. 28 Decembr. L. David. III, 137.

41) Kotzeb. I, 378. In hoc etiam negotio arbitrum fuisse V. Sabinum cognoscitur ex diplomatibus tab. Regim. I. 17. n. 6. I. 3. n. 2.

42) Dusb. part. 3. c. 13. "Secundum pacta et libertates, quam ipsis tunc dabantur, alii neophyti postea regebantur."

43) L. David. 43. II, 82. III, 13.

44) Act. Bor. I, 430 — 33. L. Dav. II, 93.

45) ann. 1237 — 38. L. David. II, 98. — Schubert de gubernatoribus Borussiae sec. decim. tert. diss. Lips. 1820. p. 13.

46) Dreg. cod. dipl. n. 67. not. h. — n. 188. 189. 230. 237.

47) Kotzeb. I, 403. — arch. Regim. I. 48. n. 9.

48) Cod. Pol. dipl. t. IV. n. 30.

49) Henelii ab Hennensfeld annal. Siles. subann. 1238 ap. Sommersb. t. II. p. 247.

50) Boguph. ap. Sommersb. II. p. 58. 59. Henel. ab Hennensf. ann. ib. p. 256. 47.

51) v. c. Bog. I. c. p. 58. "de Conrado paganos contra nepotes educante." Henel. ab Hennensf. annal. I. c. p. 252.

52) Kanzov. I, 231, quem locum. Sell. I, 317 iniuste ad ann. 1227 referre videtur cf. Matth. de Michovia I. 3. c. 36.

53) Kanzov. I, 237. 38. De Vilhelmo legato cf. et Od. Raynaldi ann. p. 473. n. 62.

54) c. 1237. L. David. II, 88. De Suantopolco et Samborio tum quoque Equitum adiutoribus cf. Kanzov. I, 236. Matth. de Michov. ap. Pistor. t. II. I. 3. c. 37.

55) L. Dav. III. app. n. 4. — tab. Regim. I. 3. n. 19.

56) Sell. I, 321.

57) Cf. in Grunavii chronico, quod in tabulario servatur

Regimontano, tr. 7. c. 1. 2. §. 3. c. 5. §. 4. tr. 8. c. 2. §. 1. 2. 3. c. 5. §. 3. c. 11. §. 2. c. 2. §. 2. (c. 6. §. 2.), c. 18. tr. 9. c. 1. §. 4.

58) Sim. Grunavii tr. 8. c. 1. §. 3. §. 3. tr. 9. c. 1. §. 1. — cf. Kotzeb. I, 177—79. Baczko I, 205.

59) L. Dav. III, 19. 20. 69. 70. — Kantzov. I, 237—39.

60) L. Dav. I, 9. II, 94.

61) Anno 1240 (Kotz. I, 389. arch. loc. 57. n. 10.) et 1243 (quod sequentibus demonstrabitur Mutinensem episcopum commemoratum esse in Prussia constat, cum tamen tempus medium de negotiis Vilhelmi altissimum premat silentium. — Grunavii locos laudatos mire detorquet I. Leo in histor. Prussiae Brunsb. 1725. p. 79, quem ducem sibi elegit Hanov. in Pr. Samml. III, 699, 700. 716.

62) L. David. III, 11. seq. S. Grun. tr. 8. c. 1. §. 1. 2. tr. 7. c. 3. §. 1.

63) Vice magister (Fridericus de Fochsberg? — 1238—39) et Prussiae magister Poppo de Osterna (1244—46) hic adducuntur. Cf. L. Dav. III, 14, 15. S. Grunav. tr. 7 c. 3. §. 1. — Sell. I, 321. — Baczko I, 204. 225. — Kotzeb. I, 176.

64) Dusb. p. 3. c. 31. inscript. — Chronicon illud Pelpliense non est nisi folium, codici membraneo B. 100 in eodem Monast. asservato adiectum, in quo rerum gestarum tempus remotissimis abhinc annis, ut literarum forma et dicendi ratio testantur, notatum traditur. Legitur inter alia hoc etiam: Da sich die lant vornoierten mit ern Swanzcebolde tusent zweihundert und zwei und vierzec. — Minime etiam negligendas ratum sum voces: Do sich der orden erhub von erst der bruder des dutzschen Huses von Ierusalem, do waron von gotes geburt ergangen M. C. tusend jar hundert jar und svintzek jar cf. T. E. Hennig. praef. in L. Dav. t. 4 et Histoire de l'ordre Teutonique (par de Wal). Tom. I à Paris 1784. p. 9—13.

64b) Alios non nominat Dusburgensis p. 3. c. 34. 35. qui certo Varmiensium cet. gentes nominasset, si hos quoque belli socios advocasse Suantopolcum constitisset.

65) Totus magnanimus erat nempe ulixes in pectore nec manu minor hector. Dusb. p. 3. c. 36 — Borneheyn S. Grun. tr. 6. c. 4. §. 4.

66) Theod. quondam Marschal. Dreg n. 150.

67) P. Dusb. l. l. — Chron. Olivens. f. 18b.

68) Chron. Oliv. l. l. — Errat Sell. I, 523.

69) P. Dusb. p. 3. c. 36. ad ortu diei usque ad horam tertiam. N. Ieroschin. f. 53 b. 54. — A medio noctis usque ad ortum solis Chron. Oliv. f. 19.

69 b) Cf. Ieroschin l. l. et seqq unicum, prout videtur, operis locum poetico quodam impetu fusam.

70) Chron. Oliv. f. 19. — Sim. Grun. tr. 8. c. 3. §. 3. fer. prim. post diem dominicam Reminiscere.

71) Dusb. p. 3. c. 37. Monendum capituli finem typis male excusum esse, codice Regimontano haec verba praebente: (Suantopolcus) non audebat aliquammodo expectare sed in fugam conversus cum suis turpiter recedebat. Marscalcus hoc videns paulatim cum suis processit eth ostium tentoria combussit timens cet.

72) Chron. Oliv. f. 19. — Sell. I, 325.

73) L. David. III. app. n. 3. — Archiv. Regim. loc. 48. n. 10.

74) L. I. "Compositio (cum Suantopolco) numquam fiet sine consensu partium ipsorum et nostre et nisi iusticia fiat ab eo dominis ducibus Polonie. Cunrado et aliis, quibus ad huiusmodi specialiter sumus obligati."

75) Sell. I, 320. (Gerken) gründl. Nachricht cet. p. 37.

76) Kotzeb. I, 175. 178.

77) Kotzeb. I, 396 — 401. — Arch. I. 48. n. 14.

78) L. David. III, app. p. 15. — Arch. I. 48. n. 13.

79) Kotzeb. I, 399. 400. ubi non "optimi" sed "optimi", legendum.

80) Litteris Anagn. IV. Kal. Aug. Pont. ann. 1. (29 d. Iul. 1243) datis Innocentius IV Vilhelmo illud negotium "in ipsa Prussia et coniuncta sibi terra Culmensi" exsequendum mandavit (arch. Regimont. loc. 3. n. 1.) et die sequenti eodem loco (Anagn. III Kal. August.) cum episcopo Prussiae communicavit de episcopis a Vilhelmo instituendis atque invectus est in illum. (Cf. Odor. Rayn. 1243. n. 32.) Unde facile cognitu neque Christianum Prussiae Episcopum in omnibus placuisse summo Pontifici, neque mortuum esse anno 1241 (quod quidem tradunt L. David. II, 94. Sim. Grun. tr. 9. c. 1. §. 4, comprobant Baczko I, 203. Kotzeb. I, 167. Schubert diss. de gubernat. Bor. p. 57. Schloezer Nord. Gesch. (allgem. Weltg. Th. 31.) p. 244.) sed eo tempore, ut mense Iulio anni 1243 de eiusdem morte nuntium nondum accepisset Innocentius IV, aut postea, sicut mortis annum refert 1243 L. David. III, 28. Hartkn. Kirchengesch.

p. 161, non nisi diem tradit quem supremum obiit et locum (Marburg) ubi vita decessit Christianus. — Eodem anno 1243 quarta die mensis Iul. Vilhelmus Sabinus novos Prussiae episcopatus finibus circumscripsit ab ipso Pontifice comprobatis. Act. Bor. II, 611 — 15. Hardkn. ad. Duob. 476 — 79.

81) Petr. Dusburg. p. III, c. 33.

82) Ex quibus regionibus tum in Prussiam se contulissent cruce signati quanquam minus cognoscitur ex litteris Ordini praedicatorum (familiam dico S. Dominici) a summo Pontifice Anagn. Kal. Octobr. 1243 missis (asservantur in tabul. Regim. loc. 3. n. 6.), e quibus tamen expectaverat Innocentius IV discimus. Enumerat autem "regnum Boemie Magdeburgens. et Bremens. provincias Ratisponens. Pataviens. Alberstatens. Ilde- semens. et Verdens. dioceses regnum Dacie (Daniae) Poloniae pomeranie Gotlandie Norweie et Suecie." Monet etiam litteris eodem loco et tempore scriptis omnes in Prussia ducibus Frat- tribus Tentonicis dimisantes "quatinus — inconcussus mentibus in unitate spiritus dei causam prosequi studeatis — ita ut per vos ac ipsos Christi pugiles (Ord. T. Fratres) salutaris concor- die studio per omnia desudantes possint leviter conteri con- temptores nominis Christiani." Quibus litteris exercitui Christia- norum missis nisum Vilhelmum eo facilius armasse contra Su- antopolcum magnam militum manum, quis est qui non videat?

83) Boguphal p. 61.

84) P. Dusb. p. III, c. 38. — L. David. III, 64.

85) Dusb. l. c. sub fine. — Chron. Oliv. f. 19. post iterum (nam primum praedas egerant, cum Vissegrod expugnaretur) reversi in Pomeraniam illam undique ferro et igne vastantes per- agrarunt: Et tunc similiter Oliva monasterium in grangiis suis et horreis non leve sensit damni impendium pecorum abactione et rerum spoliatione.

86) Dusb. p. 3. c. 39.

87) Veiadum comitem vocant annal. Olivenses p. 19. — Dreg. n. 188. Woiath subdapifer. n. 189. Iacob. Woiathen, quod idem esse videtur nomen, littera t in c mutata qua de re vid. Hartkn. ap Dusb. p. 3. c. 14. not. c. — Apud Kanzov. I, 240. legitur: graff Veit von Schlage und Ruegenwalde und Weimar Burggraff von Danzigk.

88) Baczko I, 206. — Kozteb. I, 179. — Pr. Samml. III, p. 702.

89) Dipl. in archiv. Regimontan. loc. III. n. 9. — cf. not. 82.

- 90) Kotzeb. I, 179.
- 91) Kotzeb. I, 176. — Baczko I, 205. 206. 258.
- 92) L. David. III, 13.
- 93) P. Dusb. p. 3. c. 36 37 — 39. — L. David. III, 53—66.
— Annal. Olivens. f. 18b—19. ubi f. 19 de castro Nakel tra-
dito et vastata Pomerania legitur “facta sunt haec uno eodem-
que anno quo supra 1243.”
- 94) L. David. III, 25. 24. 64. 65. — C. Schütz f. 22. — An-
nal. Oliv. fol. 19b. — Dusb. p. 3. c. 39.
- 95) Baczko I, 266. — Act. Bor. II, 714—21. — Dreg. cod.
Pom. n. 184. — Dog. cod. Pol. IV, p. 22.
- 96) Baczko I, 206. 258, 59. — cf. Hist. de l'ordr. Teut.
p. 324. not. p. 335.
- 97) Kotzeb. I, 179.
- 98) Cf. not. 80.
- 99) Cf. quae de octavo anno supra cap. II, §. 1. fin. notavi
et loc. citat. not. 96 in “Hist. de l'ordre.”
- 100) Boguph. ap. Sommersb. 61. p. ubi annus 1253 sequen-
tibus verbis esse 1243 demonstratur. cf. in ead. collect. p. 92. —
Matth. de Michov. ap. Pistor. p. 95. — Cromer. ap. eundem
p. 545. 44. Dlugoss. col. 695. 96.
- 101) L. Dav. III, 13. 14.
- 102) P. Dusb. p. 3. c. 32. fin.
- 103) P. Dusb. p. 3. c. 40.
- 104) Dusb. l. c. — Annal. Olivens. ubi f. 19b. annus 1244
exhibetur. cf. Kanzov. I, 240. L. David. III, 66. Illud tempus
ex diplomatibus etiam mox laudandis elucebit.
- 105) Dusb. p. 3. c. 40. 43. — Annal. Olivens. f. 19b. —
L. Dav. III, 66—71. — Kanzov. I, 241.
- 106) Dusb. p. 3. c. 42. L. David. III, 72. (qui etiam p. 75.
tradit, secundum nonnullos scriptores, Pruthenos solummodo,
non Suantopolcum terram vastasse Culmensem, quod testibus ta-
men maioris momenti repugnat). — Defensum autem Culmen
a mulieribus non legimus apud vetustissimos scriptores (cf.
Hartkn. ap. Dusb. p. 3. c. 47.), cum tamen egregium illud
facinus veri simillimum, nostris quoque temporibus fama
vulgari apud Culmenses servatum.
- 107) Pontificatus anno I (28 Iun. 1243 — 27 Iun. 1244).
Arch. Regim. loc. 3. n. 16.
- 108) L. Dav. III. app. n. 4.
- 109) Odoric. Raynald. t. XIII. p. 55. anni 1245. qui auctor

aliis etiam locis (p. 258. ann. 1218. — p. 278. ann. 1220. — p. 313. ann. 1224. — p. 317. ann. 1225. — p. 345. ann. 1227. — p. 372. ann. 1030. — p. 382. ann. 1231. — p. 387. ann. 1232. — p. 409. ann. 1233. — p. 420. ann. 1234. — p. 445. ann. 1236. — p. 457. ann. 1237. — p. 473. ann. 1238. — p. 495. ann. 1240. — p. 522. ann. 1243. — p. 554. ann. 1244. — ann. 1245. n. 88. — p. 614. ann. 1251. — 1253. n. 25. — 1254. n. 29.) illustrandae historiae Prussicae materiam praebet uberrimam.

110) L. Dav. III, 75 — 80. — Cur Kotzebue (I, 408) hic improbet auctorem de Wal non video.

111) Sim. Grun. tr. 8. c. 12. §. 1. cum vocat Rayterum de Rumpenheim, Commendatorem Redinensem, Pauli (Preussische Staatsgeschichte v. 6. p. 239) Rabanum.

111b) Cf. Schubert diss. p. 13 — 15.

112) Ita in Dusburgensi etiam p. 3. c. 36. IV fratres et et XXIV armigeri Cf. p. 3. c. 46. 65. ubi "iustos fratres et armigeros."

113) Dusb. p. 3. c. 44. Idem numerus XXX invenitur in codice mscpto. et Ieroschini chron. f. 61 b.

114) Dusb. p. 3. c. 44. vetus pax innovatur. — Cf. annal. Olivens. f. 19 b.

115) Dusb. I, cit. cap. fin. — Novum id bellum quartum, de quo §. §. 11. 12. scriptum est.

116) L. Dav. III. app. p. 11. — Arch. Regim. loc. 3. n. 29.

117) Act. Bor. II, 619. — cf. p. 615.

118) Gesch. Pr. I, 180, 407.

119) Baczko I, 308. 9.

120) L. Dav. III, 66. not.

121) L. Dav. III, 17 — 20. 23 — 25.

122) S. Grunav. tr. 8. c. 2. §. 1. — L. Dav. III, 32 — 36.

123) Schlözers Litth. Gesch. (Hall. allgem. Welthistorie tom. 50) p. 43.

124) L. Dav. III, 36.

125) L. Dav. III, 26. not. 36. 28. 29. not. cf. Baczko I, 212.

126) Schubert. diss. p. 17. — Illud propter Macconis rem familiarem exortum bellum in annum 1248 potius redigendum, innuit L. Dav. II, 65. III, 108, ubi de Culmensi civitate agitur ann. 1249 a Pruthenis incendio diruta (Trinotta sec. p. 34. terram Culmensem vastaverat, Sudavitae (p. 33 34.) ad Culmen-see magnam civium stragem ediderant) vel 1248. Cf. Dusb. p. 3. c. 58, et priv. Culm. princ. Quin etiam S. Grunav. expeditione

illa Pruthenorum in ann. 1243 redacta, Hospitale tamen Thorunense tum temporis, cum Ioannes secundus Culmensis Episcopus Ecclesiam consecraret, a Pruthenis dirutum narrat, itaque ipse rem minus probabilem reddit, certe in annos post 1243. referendam.

127) L. David. III, 25 — 67.

128) Kantzov. I, 240.

129) Dusb. p. 3. c. 45.

130) Kantzov. I, 239.

131) Kantzov. I, 240. — Sell. 324. 435. ibiq. not. y. — Cf. Boguph. ap. Sommersb. p. 62. Matth. a Michov. 3, 44. p. 99 qui non omnino tamen Kantzovio adsentiunt.

132) Annal. Oliv. f. 20.

133) Dusb. p. 3. c. 44. aedificavit — castrum — Santirium. Offendit autem iam 1239 Hermannum Balk Zantirii mortuum esse, unde, nisi placet ann. 1245 castrum Zant. melius esse munitum, probandum est iam 1239 insulam inter Vistulam et Nogathum sitam Zantirium esse nuncupatum, quod factum ann. 1251 arguit dipl. in L. Dav. t. III, app. n. XI. Ceterum Grunavii verba “Swantopolk — nahm Zantir und bauete es maechtig zum Kriege” (tr. 8. c. 4. §. 1.) commode conferri possunt cum diplomatis laudati loco ubi Samborius “Ne — beneficiorum — simus immemores ut — a nobis — eis (Fratr. Teut.) de insula in Santhir — possit — moveri questio eo pretextu quod quidam eandem ad nostrum dicunt pertinere dominium — — — (cum) numquam in eiusdem possessione fuerimus corporali cet.” et cum querelis de laesis a Suantopolco fratrum bonis.

134) Dusb. l. l. et L. Dav. III, 84. de Samborio Suantopolci filio falsi loquuntur. cf. Hennigii ad L. Dav. l. l. not. — Ita et Matth. de Michov. ap. Pistor. II, p. 117. errat.

134 b) Arch. Regim. loc. 3. a. 27.

135) L. David. III, 87.

136) De proelis apud Schvetzam commisso v. Dusb. p. 3. c. 45. L. Dav. III, 86. 87. ubi de castro etiam Kirssenborgk.

137) Dusb. p. 3. c. 47. 48. Accuratiorem narrationem invenies in L. Dav. III, 89, ubi nomen etiam loci occurrit “auf Subitz, dem alten Hofe.” Cf. Kantzov. I, p. 184. 482. “Subislaus (I) extruxit postea castrum sui nominis sobitz ubi solebat quam plurimum habitare.” Sell. I, 309 (Schavallenberg. chronico nondum typ. mand.) Zoba castrum a Subislao I. duo millia a Dank, ubi commorari assuevit.” Act. pac. Thor. in Cod. Pol.

dipl. IV. p. 163. "Sobbycz alias Sobowicz," minime Pomesaniae villa quod Kotzeb. I, 185. seq. C. Schütz. chron. f. 23.

138) Dusb. p. 3. c. 49. 50. 52. — L. Dav. III, 91 — 94.

139) L. Dav. III, 98 — 101. — Dusb. p. 3. c. 54. "Svante-polcus — confortans suos, consolatus est in haec verba: Crastina die faciemus, quod Pomerani et Prutheni a iugo Teutonorum in perpetuum absolventur."

140) Odor. Ragn. XIII, ann. 1245 n. 91.

141) L. Dav. III. app. p. 11. — Tab. Regim. loc. 3, n. 29. cf. not. 116.

142) L. Dav. III, 86. 87. S. Grunav. tr. 8. c. 4. §. 1. Kotzeb. I, 185. 186.

143) L. Dav. III, 101.

144) Matth. de Michov. l. 3. c. 44. ap. Pistor. t. II, 99. — Crom. ap. eund. p. 545. — Dlugoss. p. 705.

145) C. Schütz chron. f. 22. v. fin. — f. 24. v.

146) S. Grunav. tr. 8. c. 6. (L. Dav. III, 101 — 4.)

147) Cf. Dusb. III, c. 70. Schütz f. 27. a.

148) Kotzeb. I, 409. — Tab. Regim. loc. 48. n. 11. — Cf. cap. 3. §. 1. diss.

149) Schubert. p. 15.

150) Kotzeb. I, 187,

151) Kotzeb. I, 409. — Cf. cap. 2. §. 12.

152) "De Wysegrade nihil petat a fratribus sed disceptet cum detentore fratribus ei titulum non praestantibus" (Kotzebue I, 410); ita enim legendum esse membrana ipsa me docuit.

153) Legitur quidem in nostra P. Dusburgensis histor. editione "venit ad castrum Pomeranorum," codex autem Regimontan. "castrum Pomesanorum" praebet sicut apud interpretem N. Ieroschinum traditur "vor eyne burg di was gesat zu pomezenen."

154) Probare videtur sententiam Schütz. f. 24. v., qui illic tamen de pace Opizzonis abbatis 1246 composita loquitur.

155) Cf. de huius belli causis et eventibus Dusb. p. 3. c. 60 — 62. 64. L. Dav. III, p. 104 — 108. 110. 111. — In illa forsane expeditione Troynatum Samogitum contra Ordinem advocaverunt Prutheni. Cf. cap. 2. §. 10. et not. praesert. 126.

155 b) Kantzov. I, 245. 46. Quae e Schützio attulimus invenies f. 24. v. 25.

156) Num impetus in Prussiam facti a Troynato vestigia pressit auctor? Cf. not. 155. Num his forsane auxiliis freti apud

Crucke Prutheni Ordinis exercitum occidione occiderunt? cf. L. Dav. III, 112 — 115.

156b) Baczko I, 224 — 226. — Histoire de l'Ordre I, p. 399 — 400. Kotzeb. I, 187. 88,

157) S. Grun. tr. 7. c. 5. §. 3. Pr. Samml. II, 357.

158) Dreg. cod. Pom. n. 183.

159 Sell. I, 328. 29.

159b) L. Dav. III, app. p. 14. — Arch. Regim. loc. 3. n. 43.

160) Kotzeb. I, 411. — Arch. Regim. loc. 48. n. 12.

161) Dreg. cod. Pom. n. 188. cf. n. 189.

162) Dreg. cod. dipl. Pom. n. 184. — Cod. dipl. Pol. IV. n. 22. — Act. Bor. II, 714 — 21. Cf. Hennig. ap. L. Dav. III. 117 not. Hist. de l'Ordre T. p. 405 — 407. praesert. 407. not.

163) Minime sub voce Pin Pillau intelligendum quod Pr. Samml. III, 706. invenimus.

164) L. Dav. III, app. n. 13. — Arch. Regimont. loc. 48. n. 20.

165) L. Dav. III, 118.

166) Cf. diplomata in L. Dav. III, app. n. 5 et 7.

167) Enm etiam non offenderim, qui ex capite de legitimis heredibus accuratius illic descripto et ex his praecipue verbis "concesserunt neophyti — ut si quis ex eis uel successoribus suis obierit et nullum superstitem reliquerit de omnibus heredibus antedictis omnia bona ipsorum immobilia ad . . magistrum et fratres predictos et domum eorum et alios dominos, sub quibus iidem neophiti manserint libere deuoluantur suspicaretur" discordiam nuperrime, ut videtur (cf. not. 156. et locos ibid. citat.) de Macconis re familiari exortam memoriae nondum excidisse, sed tum primum, sopita ne recrudesceret eiusmodi rixa, rem herciscundam certis legibus esse circumscriptam.

168) Minime rei perlustrandae sufficiunt, quae apud Baczko I, 259. 60. Act. Bor. II, 623. (cf. L. Dav. III, 27. Schubert. diss. p. 17. Baczko I, 379.) Kotzeb. I, 429 — 31. Arch. Regim. loc. 3. num. 46. 47. 48.) (de qua epistola Culmensi Episcopo missa Kotzeb. loquitur I, 406. litt. S. insignita, quam defenderim hanc litem respicere), 50. inveniuntur, e quibus tamen elucet iam anno 1249 discordiam ortam esse.

169) Kotzeb. I, 431.

170) L. Dav. III, app. n. 9. — Arch. regim. loc. 3. n. 45.

171) Annal. Oliv. p. 22 b. Monum. Olivens. ap. Schütz.
f. 32. v. L. Dav. II, 147. 148.

172) L. David. III, app. n. 13.

173) Kotzeb. I, 413. 14. — Arch. Regim. l. 58. n. 5.

174) Act. Bor. II, 724. — Baczko I, 329. — cf. L. David.
III, app. n. 15. (Arch. Regim. l. 48. n. 21 b.)

175) Baczko I, 292. 394.

176) L. Dav. III, app. n. 10. Hoc diploma Hennigius anno
1250 assignat sed false. Nam legi potest, quanquam difficiliter,
in membrana: Pontificatus nostri anno decimo (1253). Quem
annum ipse Henuig. post hac probasse cognoscitur, qui annum
1253, Pont. annum decimum, propria manu diplomatis (Arch.
Regim. l. 3. n. 53.) involucro inscripsit.

177) L. David. III, app. n. 14. — Arch. Regim. l. 48. n. 22.

178) L. David. III, app. n. 12. — Arch. Regim. l. 48.
n. 19.

179) Kotzebue, qui de turbis anni 1256 narravit (I, 413.)
ab Hennigio refutatur. L. David. III, app. n. 13.

- pag. 48 lin. 4 pro auxerant leg. anxerant
— 49 — 15 p. elusioribus l. durioribus
— 51 — 18 p. iochoatam l. inchoatam
— 52 — 1 p. maffslaus l. Naffslaus
— 53 — 5 p. nobis l. uobis
14 p. Lugdum l. Lugdun.
— 54 — 17 p. Sigillam l. Sigillum
— 55 — 3 p. Kadtubko l. Kadlubko
19 p. insor. l. inscr.
p. Pommesell. l. Pommerell.
21 p. msitr. l. mscr.
26 p. Grolath l. Gralath
— 57 — 28 p. assignatum l. assignatam
— 58 — 13 p. elico l. dico
27 p. Hennigipo l. Hennigius
28 p. Hanorio l. Hanovio
— 59 — 16 p. c. 13. l. c. 14.
17 p. quum l. quae
— 60 — 9 p. demonstrabitur Mutinensem l. demonstrabitur)
Mutinensem
— 61 — 1 p. ad l. ab
12 p. eth ostium l. et hostium
— 62 — 17 p. dimisantes l. dimicantes
p. inconcussus l. inconcussis
— 63 — 37 p. servatum l. servatur
— 64 — 13 p. cum l. eum
— 65 — 33 p. proelis l. proelio
39 p. Schavallenberg l. Schwallenberg
— 67 — 27 p. devolvantur suspicaretur l. devolvantur
suspicaretur

Lucas, Christian T.

De bellis Suantopolci ducis Pomeranorum adversus ordinem gestis Teutonicum
liber

Regiomontum 1823

Bor. 122 sf

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10013572-2